

ORANZE CITRONE

Pod italijanskim nebom utrgal *Fr. S. Finžgar*.

Kennst du das Land, wo die
Citronen blühen?
In dunklem Laub die Gold-
Orangen glühen?

Goethe.

Mignon mi je donel po ušesih — a globlje zvenel v srcu. Po mnogih naporih, po mnogo prečutih urah ob svetilki, pred sabo stare klasike, sem se popel na zadnjo stopnico srednjih šol. Kako mi je igrala domišljija ob knjigah zgodovinarjev in pesnikov, kako živo so mi bila pred očmi klasična tla, bojišča in templji, Trasimensko jezero in Forum Romanum, Horacijev Tuskul in opis Ovidovega slovesa od večnega Rima! In danes ta balada! Da, zvenelo je z močnim in nepretrganim refrenom v srcu: „Dahin, dahin möcht' ich ziehn!“

Minulo je popoldne, prišel večer z železnim redom zavoda, v katerim sem bival.

DEL BEL PAESE

LA, DOVE IL SI SUONA.

Dante PURA

FR. PEČNIK

Pred mano slovnica, na njej započeta tangentna enačba, na levi odprta lekcija domovinoznanstva —: polno dela, polno vabljivih strani, ki so kričale: Beri, uči se, pripravljaj se! . . . Moja glava je pa slonela na roki. Oko je zrlo v sence na steni, in ves krik dolžnosti in uka je udušilo zvenenje prelepega akorda: „Dahin — dahin! . . .“

Ah, ta moj nepokojni duh! Ta neskladna in nemirna moja duša! Kako blodi neznane poti! . . . V njej vse kipi, peroti ji rastejo, pred njo se porajajo svetovi, vsi novi, vsi krasni — — Oranže se šibé na temnozelenih vejah, citrone cvetó, palme senčijo okolico kot prsti gigantov, med travo in grmičjem dehtí jasmín, limbarji se klanjajo, rože odpirajo popje, nad njimi žareče nebo — čisti in jasni opál. Pod pinijo zveni mandolina, črne oči gledajo v nebo, beli, mehki prsti se dotikajo strun, kot noč črni lasje skrivajo prelestni vrat . . . ah, Italija, Italija! — —

Tedaj je stal ta svet na temelju razburjene mladostne domišljije. No, danes je izpodbit ta trhli temelj in nadomeščen z boljšim, stalnejšim. Moje misli stojé na trdni skali resničnosti. Italija, lepa, a često otožna — videl sem te v jasni luči pomladnega solnca!

Lahkih nog, lahkega srca, sproščene duše, torbo na ramenih, v njej pa šop bankovcev — hà — to je bil moj odhod v solnčno Italijo. Hotel sem potovati kot oblak na nebu, lehak in svoboden, brez načrta, brez programa, brez računa. Moj račun se je glasil: do zadnjega vinarja; moja prtljaga je bila — veselo srce; moje peroti — živahna duša. Kako daleč? Ne vem. Kdaj nazaj? Ne vem. Kaj si ogledam? Ne vem. Samo to je bilo gotovo, ko je zapiskal vlak: Sedaj gremo . . .

Zasičala je para, kolesa so zabobnela, vlak se je jel gibati. Mene se je pa polastila neka omamna razkošnost. Začutil sem, da sem prost, prost pratike, prost gospodarjev, prost ure — vsega prost: nad mano samo milo pomladno nebo — in Bog z večnimi zakoni.

Nekaterikrat se je že pomladila luna poslej, a vendar se še često prikradejo v tihih nočeh k meni v vas tiste pisane slike: strast in krepost, veličanstvo in strgana beda,

vonj velikanskih pestrih šopkov in duh populičnega gladu, glasovi mandolin in harmonija orkestra, sohe herojev in obrazki dolcinel velikih mojstrov, benečanski milijonarji in kampanjski pastirji, ljubke gondole in škripajoče telege Neapolitancev, vesoljna moč cerkve, sezidane na skalo, in plivkajoči valovi brezbožcev, blisk, grom, tresk vulkanov, in sveti mir nazaretske hišice . . . Vse to prihaja k meni v vas — vse brez reda, brez števila . . . In jaz nimam moči, da bi urejal te vasovavce; nimam energije, da bi jim velel mir; nimam študij, da bi sedel in nataknil mikroskop ter po vrsti analiziral kamen za kamnom, brdo za brdom, sliko za sliko; nimam pisanega dnevnika, kjer bi našel dneve in ure in minute, kdaj sem videl to, kdaj čutil ono. Vsega tega nimam, ker vse to sovražim — v slobodi. A imam samo to malo, kar je vtisnjenege v duši, kar je s sladkimi in grenkimi čuvstvi vžgano v srce — in to izročam papirju.

I. Čez grobišča . . .

Za mano so bile zasnežene gore, za mano plazovi in meline, za mano viadukti in predori, za mano sveži gorski zrak, domovina in rojstni kraj, katerega sem še iskreno pozdravil z vlaka: Oj, z Bogom ti planinski svet! — — Hrup zavor je potihnil, večno menjavanje luči in teme je prenehalo, velikanske, dolge reke nenadnega naliva v Alpah so se razblinile v italijanskem solncu, vlak je plaval rahlo in naglo po benečanski ravnini. Popotniki so kramljali in se šalili, nekateri pušili, drugi obirali popotno brašno — jaz sem pa molčal in slonel pri oknu.

Proti severu so mi klicale snežene glave planin: z Bogom! kot bi z belim robcem trepetala deklica zadnji pozdrav odhajajočemu ženinu. Tedaj sem se ozrl še enkrat hrepeneče nazaj na one velikane, za katerimi sem prišel v življenje, čez katere sem tolikrat hrepenel v solnčno Italijo — — Nekamo tesno mi je hotelo biti pri srcu . . . A zmagal sem tesnobo. Pred okom se je razprostirala krasna benečanska ravnina. V

prvi pomladni cvet se je odevala narava. Tršaste murve so stale kakor glavarice po vinogradih, ki so se v krasnem redu zdeli kakor vrste vojakov, čakajočih samo povelja, da storé odločen korak: naprej! Vsa ravan se mi je zdela koprneča, tiha — čakajoča velikega dogodka v svojem naročju — dogodka zelene nade na bogato jesen. Tuintam se je za trenutek pojavila reka, ki je tiho in mirno potovala po nizki strugi. Brez šuma gorskih potokov, brez slapov, brez pen — tiha in mirna kot zibel dojenčkova... Zrl sem naprej — razgled brez cilja, dokler se ni strnila ravan z nebom.

Premelanholična, pretiha je bila zame ta ravan! Zato sem obslonel pri oknu in gledal brezizrazno v daljavo. Le včasih je švignil mimo oči vitek stolp, ki je pričal o beli vasi, skriti v zelenju kot droben grozdek sredi trsja. Dal sem domišljiji in spominu proste peroti — in dvignila se je moja domišljija iz voza in se zazibala visoko nad ravnino — ter gledala dramo, komedijo in tragedijo mrtvih stoletij — —

Po tej ravnini je nekoč vršalo življenje. Lesk rimskega orožja je slepil oko, krik Hunov je bučal kot vihar, Longobardi so plenili in zmagovali, benečanski Lev je sprostrl tod svoja krila in mogočno gospodaril, Napoleon je z drzno roko dvigal prapor, Radecki je hodil pred mladimi junaki — v desni meč — v levi rožni venec — — —

Po valovih tega krvavega morja je pa tiho in mirno veslal čolnič genezareškega ribiča. Luč od vzhoda mu je svetila v največji temi. Jadra so bila pripeta na drevo Kalvarije, in večkrat je zatulila nevihta v ta jadra, večkrat tulila v luč. Raztrgala je jadra, a drevesa ni zlomila, luči ni ugasnila — —

Kri je pila zemlja, junaška trupla so jo oplojala, vse je pogoltnila ravan, vse zasula — zato je tako tiha, tako mirna, ker tvori veliko gomiló in noče in si ne upa dramiti pokojnih v svojem naročju... Dà, vse je zagrebala, brezčutna — zagrebsti le ni hotela in ni mogla drevesa s Kalvarije, ki se dviga danes kot edino večno zelenje nad izpremenljivim licem vesoljne zemlje — — —

„Treviso!“ — Oddiha je treba, zraka in vina popotnikom.

O, ti krasni vinski sok, zakaj se mi tako prilegaš? Zakaj te tako hrepeneče pritiskam k ustnicam, ti polna čaša? Ali mi je čuvstvanje in mišljenje posušilo ustni, da jih tako rad perem s teboj? Zakaj mi ne stopaš v glavo, vinski duh? Zakaj se polaščaš srca, samo srca, da kljuje tako razdraženo in nervozno? — Res temno-rdeče si, vino, kakor kri. Kri h krvi, k srcu! Dà, celo sorodna se mi zdi tvoja kri, vinska trta, sorodna moji krvi. Ali nisi ti srkala soka iz zemlje, kjer je nekdanj bival in trohnel moj narod? Ali niso pojili tla, kjer si rodila bogato, curki krvi mojih rojakov? Da, „kje nek' zemlja grobe krije? kje junaki domačije mirno smrtno spanje spé?“ Kje? Na mnogih krajih — in tudi tod so njih grobišča, tu pod tabo, ravan, prhné njih kosti. Iz teh kosti srkaš, vinska trta, svojo moč! Zato si tako mehka in sladka kot srce slovansko, zato tako močna, kot žuljava pest preminulega ratarja. In te kosti ne vedó, ko te redijo, trta lombardska, da napajajo svojega sovražnika! One molčé, v grobeh vlada mir in sloga — kost ob kosti — brez boja — —

„Pronti! Pronti!“ — Ob vagonih je donel ta krik, in šlo je dalje. Solnce se je nagibalo v zaton. V vroči meglici se je videla solnčna obla orjaška; širila je ogenj po ozračju. Še nekaj plamenov, prav vročih in iskrih — in zatonilo je solnce ter se pogreznilo v ravnino in v njej palo v grob kot davni junaki — — —

Hlad je dihal skozi okno. Zaprl sem je napol in se stisnil v kot. Sopotniki so podremali, bobnenje koles jim je pelo uspavanko.

Tudi moje oko je bilo zaprto, a zaspati nisem mogel. Lepa ravan, novi vtiski mi niso šli iz spomina.

Kar se mi zazdi, da se dvigne ravan in me resno smehljuje opomni: „Ker mene ne vidiš več, poglej pa polje svoje duše!“

Zdrnil sem se ob tej misli in neprestano je donelo zopet, kot bi kolesa pod mano ponavljala: „Ali ni ta ravnina — tvoja duša? Boji, ki so se bíli tod nekoč — ali niso

pretekli boji tvoje duše? In sedanost tvoja — ali ni ona kot ta nočni, nekaljeni mir te ravnine, na kateri ni več vijugastih stezic in stranpotov, po kateri se bleščé le bele, ravne ceste — ceste do varnih ciljev? In tedaj se je siloma razgrnila pred mano moja duša —

Videl sem na ravnini svoje duše grozne prizore! Pojavila se je slika, krasna in lepa, kot boginja. Vsa je bila posuta s cvetjem, ovita z zelenjem, pevala je glasno in hrupno. A vstale so njene sovražnice, podobe, grde in divje, strastne in orjaške. Boginja — roža mladosti — je zatrepetala, mahnila je za boj, a pri drugem udarcu pala zmagana, onečechčena na blatno zemljo. In odtlej nič več mirú, nič več pokoja. Na cvetni trati moje mladosti so se poznale samo stopinje težkih nog, kremplji pošasti, in le malo je bilo nežnih stopinj dobrih genijev, ki so stopali ob meni zavestno, a tako rahlo, da se skoraj ni pripognila cvetka pod njimi. A kamor je stopala strast, ki me je mučila na smrt, tam se je osipalo cvetje, ginila zelena griva —. In jaz sem gledal ta boj. — Kadar je bil odgnan angel, zazeblo me je po celem telesu. Solze, grenke kot pelin, so padale na ravnino in glej, poteptana trata je iznova kalila — iznova so brstele cvetice. Jokal sem na novo, prilival pogosto — in ko bi že moralo novo cvetje pokriti ravnino čez in čez — tedaj je prihrul vihar velik in nenaden, piš kot vojska Atila. Na viharju se je pa vozil demon... Vse je padlo, vse nepričakovano, nenadno. In, groza! Izginil je za trenutek les tistega drevesa s Kalvarije — izginil kot bi ga ubila vojska in tedaj sem prestal najgorje na svetu... Grob je zazeval tako širok in globok, da se mi je zvirtelo v glavi, in že sem čutil, da se vspè

skoraj gruda name in me zasuje na veke... Tedaj se mi posveti, križ zagledam v luči — koščena roka mi ga postavlja v jamo — ob roki ovit molek — primem se lestve, dvignem se in bil sem zvonaj in klečal pod križem, oko je zopet lilo solze, in te je lovila in otirala koščena roka, ovita z molkom — roka moje matere — —

Grob je zasul sovražnike moje sreče, ravan so oplodile solze, znižali so se griči — in poslej je zavladal mir v duši. Bili so naskoki, spopadki — a to ni več vojska! Bili so lisjaki ob meni, — a poslej ni zatemnelo drevo s Kalvarije — poslej sem zmagoval nad grobovi preteklih dni. — In sedaj je moja duša urejena, mirna ravan, belih, ravnih cest, ki vse vodijo k znamenju zmage — — —

A smehljaš se mi ti, ravan beneška in lombardska, in zvezde ti smehljaje pritrjujejo, da te vendar ne dosega moja duša. „Bil si boje“, praviš mi, „bil si zmagani, pohojen kot črv, zmagoval si tudi — a zgodovine ti nimaš — tvojih bojev ne vé povest, nikjer niso ovekovečeni, kot so moji!“

O pač, ve zvezde jasne, o pač, ti nočna ravan; vé jih povest, ne svetovna — vé jih povest človeškega srca. Toda ta vé samo za poraze, katere vkleše jezik v živo povest, globlje kot dleto v mramorno ploščo! Zmag, velikih, težkih dušnih zmag ne vidi in ne pojmi svet, svet pojmi le poraze človeškega srca — — —

Vlak je drdral po laguni proti Benetkam — valovi so pa šepetali in pritrjevali: „En sam poraz — svetu neizbrisljiv do groba — tisoč trdih zmag — nič — nič — —“

(Dalje.)

Kesanje.

O, v nepozabnih dneh mladosti,
ko mi je celi svet procvital —
zakaj se ni tedaj modrosti,
modrosti prave žar mi svital? ...

Opojnih slajev ne bi srkal
z vso silo, kar je volja zmora,
na mojo vest zdaj ne bi trkal
pregrehe čut in jok pokore! ...

Anton Medved.

Oranže in citrone.

Pod italijanskim nebom utrgal *Fr. S. Finžgar*.

(Dalje.)

II. Gondola.

Sotto il ponte di Rialto
fermeremo la barchetta —

Le naprej, le naprej! — Vsi hitite pred menoj, pehajte se v gneči, pulite se za prt-ljago s težaki, vlecite natlačene kovčege, kričite v vseh jezikih Evrope — le naprej, le naprej na parnik, da ne zmanjka mesta! Ognem se vam drage volje. Ob steni počakam, da izbruhajo mogočni koridori na postaji došle potnike ...

Zame nocoj ni parnik. Premoderen je ta morski voz za moje srce. Le-to išče nocoj sanj pod sanjavim nebom, ono želi miru, tihega in mehkega, ono hoče poezije. Poezije pa na parniku ni! Tam je nered, nemir, ropot, šumenje vretena, sičanje pare — ne, tega noče duša nocoj, ko bo uživala prvo sanjavo benečansko noč.

Gondole hočem, dolge in vitke šajke, ki plove mirno po gladini, ki se ujčka kakor detinska zibka, v kateri bom sanjal sam — črne gondole si želim, z visokim kljunom, in gondoljerja, kakor ga je naslikala domišljija doma!...

Kar sem želel, sem našel. V kanalu je zaostalo še nekaj gondol, ki so se zibale na valovih, katere je vzburkal odhajajoči parnik.

Katera bo moja?

Zavit v plašč — hladno je bilo — se bližam po mramornih stopnjicah gondolam. Kako so me hitro opazili! In sedaj boj, tek-movanje, ponujanje, vabljenje — —: „Vuole?“ A moje oko je mirno iskalo gondoljerja, ki bi mi ugajal. Vse sem hotel imeti kakor nekdanj — v sanjah mladih dni ...

„Ne, tebe nočem, preveč kričiš! Ti si premlad, dečko, ti presirov, ti neokreten, ti pehaš svojega tovariša — ne ti, ne ta — ampak oni-le bo moj brodnik!“

Ustavim se pri njegovi gondoli. Tedaj se je šele zgenil. Prej ni kričal, se ni vsiljeval — ob veslo naslonjen je čakal — brez upa zmage — a je zmagal.

Skočim v gondolo. Rdeča lučka na prednjem koncu se je zagugala, žuljave roke so se uprle v veslo — dva sunka — bila sva sredi „Velikega kanala“.

„Dòve si va, signore?“

Njegov glas je bil hripav in votel. Možu je trkala starost in bližnja smrt na upognjena pleča.

„Avanti, avanti!“

Pokorno je ponovil, le še z nižjim glasom: „Ben, avanti!“

Takrat so švignile šajke ostalih brodarjev mimo naju. Klici zasmeha so doneli mojemu gondoljerju. A on je udarjal z veslom po gladini, kot tik-tak stolpne ure, in še glave ni okrenil proti njim. Občudoval sem ga. Bila sva kmalu sama sredi vode.

Komodno sem se naslonil v nizkem sedežu, z levico sem prijel za vrv, ki je bila za okras ob sedežu napeljana kot brzda v usta morskemu konjičku iz rumene medij; z desnico sem držal egiptovsko cigareto. Komaj je bilo toliko svetlo, da sem videl dim cigarete. Vozila sva po sredi kanala.

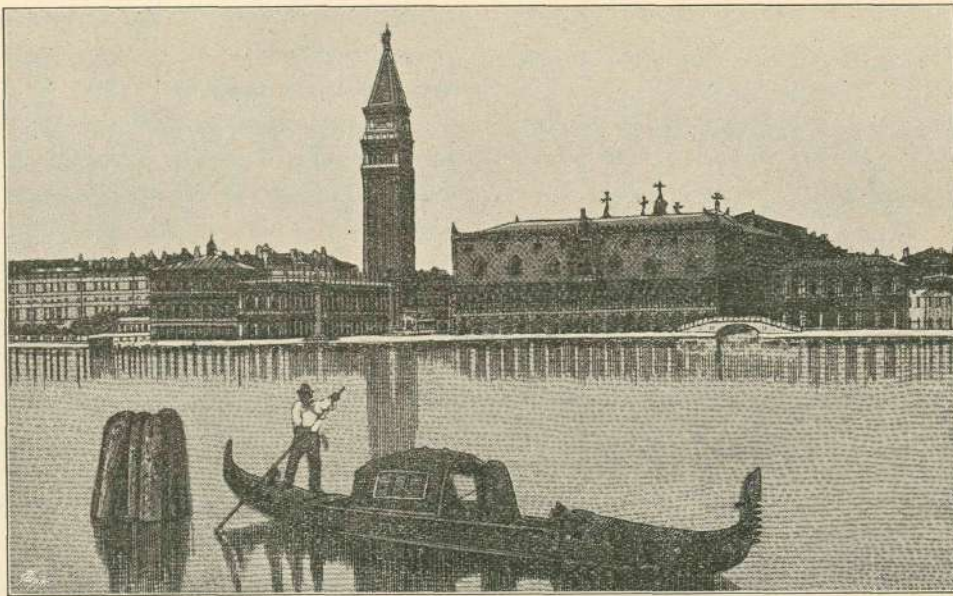
Naslonil sem se nazaj, in moje oko je prvič gledalo toliko opevano in poveličevano jasno večerno nebo italijansko. Zares je krasno! Drugačno je kot naše. Zdelo se mi je vse bolj globoko, bolj temno, a zvezde so bile žarneje in bližje zemlje. Svetlikale so se v raznih barvah, trepetale, tuintam se utrinjale in ginile po stezah ognjenih isker v neizmernem vesmiru.

Krog mene je vladal mir. — Prvi vtisk Benetk je bil zame neskončno melanholičen. Po veliki cesti sem se vozil — a nič ropota, nič drdranja, ne krika, ne tekanja. Le za-

tegnjen glas gondoljerjev je dramil zdajpa-zdaj nočno tihoto. Z otožnim „â-â“ je dal znamenje, če se je bližala druga gondola. In od nje je zopet taisti zategnjeni „â-â“ donel po plivkajočih valčkih, v katere se je enakomerno pomakalo veslo.

Ob levi in desni so pa spala okna krasnih mramornatih palač, katerih mojstrska pročelja, okrašena s stebri in sohami, so nemo gledala v vodno zrcalo. Na trepetajoči vodi so se raztegale in plesale te bele in počrnele podobe, kot bi duhovi nekdanjih prebivalcev

slali pod tem mostom — — Kakšna je bila mesta moč in slava tedaj, a kako je ginila, in bila slednjič pomandrana in uničena! Njegovi pradedje niso nosili tako siromašne srajce, kot on, niso vozili za baker in nikel potnikov —: v njihove gondole so sedali mogočni gospodje v žametu, ob njih pa krasne deve v svili in draguljih — — Da, da, in ti so plačevali z bizantinskim suhim zlatom, ko so jih dedje vozili na pirovanje, ko so v mesečnem svitu ujčkali v pozlačenih gondolah s svilenimi strešicami

V gondoli pred trgom sv. Marka v Benetkah.

hodili nazaj v vas in tožni in bolešni vzdihovali ob ječi zaslužnjene kraljice morja — „Ponte di Rialto?“

Brodar mi pritrdi, in gondola je zdrsula pod mogočnim obokom prelepega mramornatega mostu. Starec je začel mrmraje peti: „Sotto il ponte di Rialto“ — — — toda počasi je kipel glas, in ko je povzdignjeno zapel: „O Venezia benedetta, la regina sei del mar!“ . . . tedaj je izlil celo dušo v hripavi glas. Vibrirala je v njem vsaka žilica, iz pesmi je dihala neizmerna otožnost in gorka ljubezen do rodnega mesta. Vedel je gotovo tožno zgodovino mesta, vedel iz ust pradedov, ki so, takisto kot on, tisoč in tisočkrat ve-

črnooke signorine po mokrih stezicah mlade ljubezni — — —

Da, da, starče — tempi passati! Umevam tvoj vzdih, čutim tvojo žalost. Kraljica morja je služkinja, ona ni več svobodna, ona je onečeščena robkinja. V njej ni več ponosnih dožev, ni vitezov, ni velmožnih svetovnih kupcev — tempi passati! Izmozgani starci, ubiti mladiči-bogataši zahajajo vate, da sebe pasejo — a tebe skrunijo — — — Z Markovega trga je donela godba. Sredi vode ukazem ustaviti gondolo. Veliko lučic je plavalo po vodi — sami šetalci v gondolah. Tik moje se je ustavila elegantna barčica. Luč na kljunu moje šajke je posvetila v

lice lepi signorini, svetilka njene gondole pa je bleščala meni v obraz. Nepremično je sedela v naslonjaču, okrenila je samo oči vame. Takrat sem videl prvič take oči. Da, to so bile tiste italijanske oči, črne kot noč, globoke kot morje, in lepe kot nebo nad mano. — Gondoli sta se srečali — oči ni obrnila od mene — bila je mramorni kip v senci luninih noči. Tedaj se mi je zdelo, da sem hipno razumel mehko in sanjavost tistih novel in romanov, ki so jih razni slavni in neslavni pisatelji započeli — v gondoli!...

Akordi z Markovega trga so plavali po plivkajoči vodi, moje srce je bilo trudno, vse ude je pričela objemati neka tajna, omamna tesnoba — nič več mi ni bilo strpeti v gondoli — — Izkrcal sem se pred hotelom.

III. Golobica in golobci.

Z zvonika sv. Marka sem prišel.

Krasen je bil razgled v jutranjem solncu. Morje mirno in mehko — višnjev baldahinček, pod katerim dremljejo morske deklice. Proti severu žareče konice Alp, pod mano kraljica morja, opletena z zelenimi trakovi vodnih stezic.

A vendar nisem došel na tla spočit, veder in vesel. Drugačen sem se vračal s planin. Poskočen, jadrnih misli, vzradovanega srca... Tu pa se me je pollaščala melanholijska — in v jutru ob solnčnem svitu! — Čudno! Bržkone je bila ta višava zame preumetna. Nič naravnega, nič divje-romantičnega ni na stolpu... Pokloni, prijaznost, postrežljivost — vse naučeno, vse na prodaj ‚za te bele peneze‘.

Malomarno sem se naslonil na bogato okrašeni podstav zastavinega droga pred cerkvijo sv. Marka. Giganta na strehi nasprotnega stolpa sta trdo udarila devetkrat po bronu.

Po trgu je bilo živahno. Večja gruča ljudi se je zbirala blizu mene. Moje oko je zasledilo najkrasnejši vis-à-vis. V grobu bi me zavidali, da bi znali zanj, vi umetniki z dletom in čopičem, Tintoretto, Leopardi, Sansovino, Paolo Veronese — — kralji bene-

čanske umetnosti! Zazdelo se mi je, da je kerub izginil izpred raja, in da sem za nekaj hipov pogledal v paradiž.

Morda dvanajstletno dekletce je stalo na gladkem mramoru. Bujni laski so se ji vsipali po ramencih v najkrasnejših kodrih, črnih kakor kosovo perje. Na prsih so se skoraj stikali in obkrožali kakor valčki celo glavico, da se je zdelo: kraljica Najad gleda iz globokega morja. Lice je bilo nekoliko temne barve, a kontrast med licem in črnimi obrvmi, rdečimi ustnicami in globokimi očmi je izvabljal obrazku neskončno jasnost in milino. Beli prstki, skoraj prosevani od solnčnih žarkov, so držali odvite vrečice raznega zrnja. Roke je držala razprostrte in na njih so sedeli beli golobci, frfotali s perotmi in zobali iz rok. Krog nje na tleh je vršalo golobcev sv. Marka, nove jate so priletavale, prhutale s perotmi — deklica pa jim je sipala zrnja po tleh, polnila iznova perišče, in iznova so priletavali na roko in rahlo pahljali z belimi krili pomladni vzduh v trepetajoče kodre.

Ljudstvo je obstajalo in gledalo. Deklica se ni genila z mesta. Kadar je bila izpraznjena vrečica, ji je podal prodajavec drugo z desnico — z levico je spravil od njene mame podarjeni denar v žep.

Mama je stala za njo, ponosna in krasna žena. Solnce se je treslo v kljub svoji krasoti ob njeni svili, trepetalo na zlatu in se razprševalo v briljantih. Hčerki je stopala rdečica v obraz, rokce je strastno stezala po novih vrečicah, sipala je zrnja na debelo, da so golobci do kolenc gazili po njem in je raztepali s krili — — —

Mnogo jih je nasičenih odletavalo na streho sv. Marka.

„Basta, Angelina!“

Mama je odšla s hčerko, gruče so splahnele. Tedaj priskoči raztrgan deček, sname klobuk in hlastno pobira z ogorelima rokama raztreseno zrnje.

Stopim k njemu in ga vprašam, čemu bo nabrano zrnje?

Dvignil je velike oči, iz katerih je gledala beda, in plaho rekel:

„Lačen sem, a mama je bolna“ — — —

Vrgel sem mu liro v klobuk, krog duše me je zazeblo in zamišljen sem odšel po trahitnem tlaku.

IV. Martyrs de la débauche — —

Na slovanskem obrežju sem stal prav blizu spomenika Viktor Emanuelovega. Po barkah so gorele luči. V plivkajočem morju se je zibal njih odsev in bil nemiren ter plesal kakor ognjeni jeziki. Koketne gondole so švigale po kanalu sv. Marka. V temnih obrisih je kipel pod jasno nebo stolp sv. Jurja.

Morje je šumljalo in šepetalo. Posnemalo je prebivalce kraljice morja, ki so se oživilili iz popoldanskega dremanja in glasno in urno govorčiči uživali sveži morski zrak. Tihe popevčice v ljubezni tonečih src so se zibale z gondolami po valovih, kakor duhovi so švigale sence mornarjev na krovih ogromnih brodov, v neoddani gon-

doli je ležal vznak veslar, gledal v zvezde in brezčuten za ves svet krog sebe peval s trudnim glasom: „La mia povera barchetta —“

Za menoj so gledala velika okna hotelov, sijajno razsvetljena, kakor mogočne oči brezčutno na morje. Ljudstvo je pa bežalo kot reka po „Rivi degli Schiavoni“. Mornarji so pripogibali čepice in se zamikali v črne oči izvoljenk, ki so v lahnih, raznobojnih cipelicah hodile prožno in poskočno ob njih straneh, smejale se glasno dovtipom svojih spremljevalcev, a hkrati pozdravljale tovarišice in znanke — vse z vriščem, vse odkrito brez zakotnih pogledov in zavratnih opazk — prave Italijanke. Pisane rutice za

vratom so nosile elegantneje in bolj ponosno, kot salonske dame mrzlega kontinenta najdragocenejše klobuke.

To ljudstvo je bežalo mimo mene, vse pomešano, pisano, staro in mlado, ponosno-vzravnano in trudno-upognjeno, elegantni tujci in bosonogi dečki — vse je hitelo morda proti cilju — morda brez ciljev semintja . . .

Bil je večer, brat tistih večerov-čarodejev, ki omamijo vsako žilico v človeku, ko nismo drugega nego kup golih čuvstev, ko smo zmožni za toliko neduhovitih govorov, za toliko nepremišljenih činov, o katerih želimo, da bi se v jutro razblinili z nočjo vred — v nič —

Bil je večer-čarodej, in zatisniti ne bi bil mogel oči, če bi me bila uspavalanajlepša harpa.

Tedaj priletijo na zračnih perotih mogočni akordi orkestra z Markovega trga. Tempo di marcia! Šetalci so elektrizirani. Stopinje odmevajo v taktu. Živahna človeška reka pospeši tok, ki zajme

tudi mene in me plove proti trgu. Brez misli na preteklost in bodočnost se zibljem sredi teh valov, izročeni večeru čarodeju.

Na mostu „della Paglia“ že vidim ostro črtano luč Piazzette. Na ponosnem stebru dviga na voglu doževske palače benečanski lev mogočna krila. Dolga senca stebra leži po tlaku, luči vztrepetavajo, levova krila se gibljejo, kakor bi hotel planiti v morje in zasaditi kremplje v vodo ter razmrcvariti tega nezvestega ženina, ki se je izneveril kraljici morja. Kolikokrat je sprejelo morje iz roke dožev na Vnebohod poročni prstan, kako je laskavo šumljalo krog zlatega Bucentavra — šepet ženinov, ko vede nevesto v tihi

Cerkev sv. Marka v Benetkah.

dom — — In danes — ljubi morje drugo kraljico — — —

Markov trg! Ali ima svet še krasnejši prostor? Morje umetne svetlobe se je razlivalo od nebrojnih svetilk po gladkem trahitnem in mramornem tlaku. Po njem je pa šumela množica. Omamen je bil ta vtisk. Hotel sem gledati in uživati. Vesel sem bil, da me ni nihče motil. Pred kavarno sem šel prav blizu godbe. Potegnil sem izmed množice kamenito mizico, prisedel k njej, velel servirati buteljko izolanca, potem sem pa zapalil viržinko in se zavil v plašč . . .

Gledal sem po trgu v pročelje bazilike sv. Marka. To je bajna krasota! Luči kar umirajo v zlatu, mozaikih in orijentaliskem mramoru. Mislil bi človek, da gleda skrivnostni grad davne bajke. Tu ob tej stavbi se je vse združilo: um in volja, denar in delo. Milijoni kamenčkov in zlatih plošč tvorijo harmonično enoto — vsi postavljeni drug poleg drugega — vsi z neugnano vztrajnostjo — vsi iz istega nagiba, vsi v čast Onemu, ki je večna ubranost sam v Sebi.

Druge tri strani trga obdaja kakor ena sama velika, nekoliko potemnela mramorna palača stare in nove prokuracije in palača kraljeva. Krog in krog so arkade, pod njimi pa šeta vsa eleganca Benečanov, tujcev, potnikov in gostov. Po izložnih oknih miglja zlatnine in srebrnine, draguljev, koravd, bisserov. Luč ob luči, steklo za steklom, mramor in zlato — vse omamlja vid, da človeka tišči v sencih. Jasno nebo gine pred tolikim bliščem, zvezde se svetlikajo prav malo v neskončni dalji; od stida se umikajo in zapirajo zlata očesca.

Zopet godba. Otožno-sanjavi glasovi se razlijó po trgu, šumenje nekoliko potihne — akordi so čedalje mečji, umirajo — a zopet vzkipevajo, kot bi jokala nesrečna duša na obrežju divjega morja. Mimo mene hodi par za parom. Vonj rož polje po zraku, aromatični duh najfnejših dišav se dviga iz svile. Francoski kavalirji dvorijo ponosnim gospodičnam. Vsa obleka, kot bi prišla danes izpod likalnika — blesteče-beli ovratniki, modne kravate razne boje . . . In potlej pokloni,

stopicanje, fraze, smeh, pomežikovanje, ogenj v očeh, strast, na ustih razkošje, v licih umetna barva . . . Izmozgana, sloka telesa — mladi starci, drzne krasotice, za njimi roji oboževaljev, lahkoživcev, ki se mučijo na smrt, da bi iznašli in dosegli način razkošja, ki bi njih vele živce še vnelo in razdražilo — a hkrati jih na novo ubilo, da bodo nesrečni, zadirčni in nezadovoljni! O martyrs de la débauche — vi mučeniki naslade — —! Koliko ur za toaleta, koliko skrbi za obleko, koliko naučenih fraz, zbeganih stopinj, presečnih pogledov — za en vroč pogled, za en trenutek naslade! In konec — —? Grob, pokrit z obupom, jesen brez sadja!

Dà, ti starec, ki greš uprav mimo mene — ti si na koncu svojega „mučeništva“. Niti ena črtica na obrazu ne izraža duhovitosti. Koleno ti nestanovitno kleca, izsušeni život se ti trese — drhteča roka postavlja negotovo drago palčko po tlaku — korak se ti obotavlja, in dozdeva se ti, da se lahko ob vsakem odpre grob, in ti zdrkneš vanj — — — — A iz kalnih oči še vedno stari ogenj, še vedno tista nikdar kročena strast . . . Ob desni vodiš dolcino, odeto v svilo, posuto z diamanti; in tebe ježé pogledi pomilujočih šetalcev, ki se ustavljajo na tvoji spremljevalki in jo uživajo, se ji nasmihaajo in klanjajo — — In ona ti gleda preko ramen, koketuje, govori z očmi, govori s pahljačo — — Ti trpiš in se mučiš in mrješ v svoji strasti . . .

Vsa omamljenost je izginila. Jezil sem se na človeštvo! A razkošni smehi so doneli čedalje glasneje in glasneje. Začutil sem, kakor bi veljali meni, idealistu — in bal sem se, da ne bi videli ti ljudje moje duše. Rogali so se mi ti obrazi: Bedak, ali ne veš, da samo enkrat živimo? In ti nočeš živeti! Za nami v vrtinec! Carpe diem! — — —

Tedaj se mi priplazijo pred oči kakor sence blede obrazi, trudne kosti, lačne oči, raztrgana obleka, napol nagi otroci, ki se lasajo za skorjico kruha. Kdo ste? O, poznam vas! Snoči sem vas videl tam doli v vašem temnem oddelku — tam blizu arzenala! Vi ste tisti znanci! Za vas je tema,

brlogi, cunje, suhe skorje — vi ste prognani iz svetišča milijonarjev — ne smejo vas videti! Vi dišite po potu, nimate parfumov, vaše roke so grde, žuljave — torej ne na trg, da ne omedlé nežne gospice!

Tedaj me ni begal več razkošni smeh — Tedaj me ni več motilo vrvenje in pehanje teh — mučenikov naslade... Legel sem tisto noč trdno prepričan, da sem — realist.

(Dalje.)

Bršljan in bodičje.

9.

Vi gnocala, vi glupci, starci vi,
kdaj rešite vprašanje: kaj je lepo?
Mi čakamo nešteto vrsto dni,
da mreno strgate z oči nam slepo.
Zastonj! — A v tem lepota gre nam v slast,
ko vi od bukev gledate nas srepo.
Ne bojte se, ne gremo precej v past,
ki skrbno jo z naočniki ravnate —
prežarko vi nastavljate nam mast!
Od zemlje lepe, vseh divot bogate
skočili naj bi v jarem mrtvih črk?
Od solnca milega, od zarje zlate
zapremo naj se vam v problemov mrk?
O, to bi bilo suženjstvo pretrdo,
priznal bi to nam sam Stagirčan Grk!
Gnojišče kmetu, deci cvetno brdo,
mladeniču deklè, a starcu peč —
po svoje vse je lepo, nič ni grdo...
Ko junija procvita gosta seč,
popevajo večerne pesmi ptice,
nasloni se mladenič krepkih pleč
na koso, tiho vpraša nežno lice:
— ‚Nevestica, kdaj bodeš moja, kdaj?‘
in vroč pogled odgovor je ženjice —;
ko lije čaroviti svoj sijaj
nad temnim logom plavajoča luna,

mlad vitez gleda bajni nočni raj
v blestečih valih grajskega tolmana,
srce mu v čudnem hrepenenju mre,
v desnici drgeta mu zvonka struna — —:
Vi gnocala, vi glupci, starci, hè,
to lepo je, ni lepo li — recite?!
Če ni — pokaj govoril bi še dljè:
mi lepo uživajmo — vi učite!

10.

Pokojna mati, rajni oče moj,
od mene daleč v svojem rojstnem kraju,
odšla sta v tiho večnost pred menoj...
Življenje nekdanje je zvezalo vaji,
in zvezo ponovila blede smrt
pod črno grudo in v nebeškem raji.
Ko bil bi danes vajin grob odprt,
in vidva bi se videla spet živa,
kaj pač bi rekel vama sin potr? ...
Nazaj zaspita, mrtveca trohljiva!
Če sina sta ljubila kterikrat,
udárila je vaji sreča kriva!
On vsemogočnih zlatov ni bogat,
na svetu častnega on nima mesta,
sovražna sta mu lastna sestra, brat...
— — — — —
ah, bolje je — da družega ne vesta! ...

Anton Medved.

Oranže in citrone.

Pod italijanskim nebom utrgal *Fr. S. Finžgar*.

(Dalje.)

V. Pot, Resnica in Življenje — —

Morje je šumelo jutranjo pesem. Kopalo si je azurno lice v lastnih valovih, ki so pljuskali na kamenito obal in se razpenjeni vračali nazaj ter hiteli pravit povodnemu možu in njegovim deklicam, da poka zlata zora — —

Vlak je bežal po sinigalski obali.

Od daleč je sivala v motnih konturah jutranjega mraka katedrala sv. Cirijaka nad mestom Ankono. Ribiški čolni so plavali na obrežju. Širokokrajni klobuki so se gibali po njih, močne sence so prijemale vesla. Po morju so letela jadra.

Vlak se ni zmenil za gozd jamborjev v ankonski luki. Brezbrižno je krenil na desno in drdral med plantažami sivih oliv, med šopi temnozelenih lavorjev in bujno brstečih vinogradov v déžel picensko — proti Loreti.

Davno sem že držal zvito prtljago na kolenih. Vozili smo se, da so potniki omahovali po vozeh. A še mi ni bilo dosti hitro. Moja duša je z vso silo trepetala in koprnela po mestu, kjer bo palo grešno koleno v prah in roka trkala na prsi, a jezik v strahu govoril besede:

„Tukaj je Beseda meso postala.“

Loreto!

Bučno so se odpirala vrata kupejev, valovi pisanega ljudstva so se vlivali na postajo. Tam je kričala tolpa voznikov, nosačev in vodnikov. Njihovi hreščavi glasovi so onečaščali vzduh, ki je dišal v jutranji rosi bujne pomladi kakor sveže povezan šopek. Mene je ubijal ta krik, vsiljevanje, trganje za kovčke in svežnje ... Oko je gledalo kvišku na hribec, odkoder so peli zvonovi v loretanski baziliki ‚ave Marija‘ ... Srce si je želelo peroti, da bi čimprej v najgloblji veri poljubilo stene, ki so ograjale

nekdaj košček raja, vrženega na zemljo, da bi si za trenutek odpočilo v tihem hramu Poti, Resnice in Življenja ...

Sedem na voz. Prehiteval sem po gladki cesti romarje. Glasno so molili rožni venec in se name ozirali. Njih pogledi so me bičali. Tako se vozi na izlete — tako se ne bliža največji svetinji, kar jih hrani svet poleg križa Kristovega. Vozil sem se skozi šibe odkrite glave, povešenih oči. Srce je jokalo ... V bližnjem grmu je črčikala cikada — — —

Pot je šla navkreber. Tedaj je odpovedala konju vsaka hitra stopinja. Tepeno ogrodje je z največjo muko vleklo voz. Njegov trup ni več čutil biča, njegovo uho je bilo gluho za voznikove grožnje. Ozrl sem se. Pešci-romarji so me dohajali.

„Kazen! Tako se ne bliža hišici miru in sprave!“

Plačal sem voznino in planil po stezi proti mestu. Hotel sem biti prvi. Gnalo me je z nepremagljivo silo. Spomnil sem se tiste povesti, katero mi je pripovedoval ded, beloglavni starček devetdesetih let, ko me je vodil v cerkev Žalostne Matere božje. „Huda je bila takrat“, mi je rekel; „bolezen, lakota, revščina, strgana streha, za postelje klopi krog razpokane peči ... In tedaj je šla mati v cerkev, pokleknila prav pod kor, in njene solze so prosile pomoči od Marije. In prikimala je Marija, mati odšla iz cerkve, in vse se je polehlo, vse obrnilo na bolje —“

Za dedom sem tedaj drobil v cerkev in molil in molil in s strahom gledal, kdaj pokima Mati pod križem. Tedaj sem molil — a nisem vedel, česa prositi ...

In danes me je gnalo s taisto otročjo vnemo k svetišču sredi lavorjev. A moja duša ni bila lahka, kot mladi beli golobec, moje srce ni bilo več tisto drobno, nedotaknjeno srčice davnih dni: moja duša je

nosila često strte peroti, srce je bilo obdano z brazgotinami. Življenje upogne človeku koleno, življenje mu iztisne iz srca molitev ...

Zasopel sem stal pred mogočno baziliko, ki je podobna orjaški trdnjavi, vredna čuvarica tolikega bisera. Jutranje solnce je lilo prve žarke skozi okna. Drgetaje prestopim prag. Zalesketal se je kararski marmor krog svete hišice. Zdrknil sem cestnar ob stebru na kolena — — —

Ljudstvo je šumelo v cerkvi. Pojoč in glasno moleč so vstopali romarji in vsi so tekmovali, kdo prvi pride v hišico.

Jaz nisem mogel mednje. Zdeli so se mi v svoji zaupni pobožnosti kakor otroci, ki bivajo vsak dan v hiši svoje matere, ki se še nikdar niso ločili od nje čiste, nesamopašne ljubezni ... Jaz nisem bil tak ... Obstal sem — in oddaleč gledal svetišče. Da, s takim strahom se bliža sin domači hiši, katere ni videl od detinskih dob nikdar več. Žene ga neodoljiva sila iz sveta, ki ga je varal, iz sveta, ki mu je vse ponujal — a ničesar dal, iz družbe, ki mu je nudila sladčico oranž, a mu v kupo točila soka citronovega —; žene ga jasni spomin nazaj k ognjišču, ob katerem je vladala edina sreča, na katerem je gorelo srce, ob katerem se je pevala edino-resnična visoka pesem ljubezni. In ko ima trudni sin pred seboj krov tiste hiše — tedaj mu zastane korak. Obide ga sveta zona, srce bije, vest ga vpraša: Smeš li nazaj — smeš li? Rože — take kot nekdanj — ga gledajo čez vrtno ograjo in široko odpirajo kelihe — veter diha vanje, z glaviciami se pomenkujejo in skrivnostno govore jezik, ki ga umeva samo srce ubogega sina — in vse trdijo: Ne, ni več tak, ni več tak — — — In jablana šepetá z orehom, in trta nad oknom kima pogovoru, in lastavica gleda izpod ahkerca in čuje: Ni več tak — ni več tak — — — Kot angelček je igral pod nami, kot zvezdice njegove oči, kot krasno nebo njegova ličeca, in sedaj — ni več tak — ni več tak — Ah, ta svet — —

In vračajoči se sin sluša te pogovore, v prsih mu je tesno, oči so vlažne, korak truden — —

Prebuja se iz sanj — — Iskal je sreče v svetu — boril se zanjo, vihral za njo; ko jo je pa že prijel za mehko roko, zvođenela je ta roka, in ubogi sin je čutil, da je dalje od sreče kot prej, da ne zna p o t a, ne najde resnice, ne živi življenja — — —

Obslonel sem na slopu bazilike. Oko se je zajedlo v mramor deseterih Sibil in deseterih prerokov, ki pridigujejo „urbi et orbi“. In čul sem prerokbo helespontske Sibile:

„Ko sem nekega dne premišljevala, zagledala sem devico, ki je bila radi neskončne čistosti dvignena do izborne slave. Najvišji je spoznal, da je vredna največje skrivnosti. Ona bo rodila svetu mladiko, ki bo žarela v svitu. Zakaj resnično bo sin gospodarja gromov, ki bo vladal svet v najslajšem miru.“

„Ki bo vladal svet v najslajšem miru —“ je ponavljalo srce.

Torej tukaj je dom Kralja miru. Z miravno pesmijo so ga pozdravili angeli, mir je bil tovariš tihe nazareške hišice, mir, najslajši mir — koder je hodil On, koder hodi sedaj, koder vlada. Da, koder vlada! A on ni tiran, on nima meča, nima ognja, nima verig. Njegov glas je Eolova harpa v jutranjih sapicah. Njegovo žezlo — palica dobrega pastirja, Njegovo breme — sladko in lahko. A moje srce je iskalo miru v viharju življenja, hrepenelo po težkem, zlatem žezlu, naložilo si bremen, grenkih kot smrt — in miru ni našlo — — —

Ali ste vedeli, vi mojstri, Bramante, Sansovino, Sangallo, Lombardi — ali ste vedeli, ko je tedne in mesece kljuvalo vaše mojstrsko dleto ob najkrasnejših reliefih, kar jih ima svet, ali ste vedeli in pomislili, da ogradite z mramorjem hišico miru? Ali ste slutili, da bo ta mramor podoba milijonov na svetu, katerim je ograjeno srce z mrzlim kamenom in kričijo: Mir, mir! — a miru ni, ker ga iščejo tam, kjer ga ni dobiti, daleč strani od Poti, Resnice in Življenja! In v tej hišici je pot k resničnemu miru življenja! A vendar milijoni zablodejo in se več ne vrnejo! Kliči, veliki mojster Canova vsemu svetu, kakor si klical svojim učencem: „Pojdite v Loreto! Tam dobite vse!“ — — —

Vršanje romarjev je nekoliko ponehalo. V gručah so pokleknili in posedli po tleh. Zreti je bilo solznih oči, premikajočih ustnic, ki so šepetale vroče prošnje — a tudi dosti brezizraznih lic, na katerih ni bilo razbrati ne ene misli, ne enega skrivnostnega čuta.

Zapustil sem ozadje in se bližal svetemu prostoru. Pri južnih vratih vstopim.

Zunaj tolika krasota — a znotraj siromaštvo. Seveda plapola nešteto plamenčkov

v hišico vsak, kdor je skeptik — pa mi povej, je-li na svetu treba večjega dokaza za sv. vero, kot je zgodovina te hišice? Horacij Torsellini, ki je najstrožje raziskaval dogodke nazareške hišice, navaja dvesto učenjakov vseh strok, vseh poklicev, katerih listine so ohranjene, kot svedoke resničnega zgodovinskega čudeža, da je dal umekniti Bog po angelih dom svoje Matere, da ga otme oskrumbam polmeseca. Malo dejstev

Triglavska koča s kapelico na Kredarici.

v zlatih in srebrnih svetilkah, seveda se leskeče oltar in milostna podoba svete Device, ki je hkrati s hišico prišla l. 1291. iz domovine apostolov — v zlatu in draguljih. Toda kljub temu je le malo svetlobe v hišici. Vse je skrivnostno. Sive, dokaj počrnele stene tvorijo mrak v hišici še gostejši. Človeku zastaja sapa, srce je nemirno, pred oči mu stopajo največje skrivnosti, ki polnijo nebesa, prestvarjajo zemlji lice — Le stopi

je dokazanih tako trdno, kot to. Zgodovina, ustno izročilo, tehnika, kemija, mineralogija, vse je priznalo izvor loretanske hišice.

Torej tu med temi štirimi stenami, pod tem cedrovim stropom — tu torej je Beseda meso postala! Tu so bile izpolnjene napovedi vidcev in prerokov starega veka, tu utešene meglene težnje starih filozofov, tu prižgana luč v temo, tu zakurjen ogenj prave ljubezni, tu podrti maliki, tu strta glava lažniku

od začetka, tu razbite verige robstva, tu vsejano goršično zrno nepremagljive Petrove cerkve — tu prerojeno veselstvo!

Med temi skromnimi stenami je bivala najčistejša roža jerihunska pod limbarji, tu je bil Bog — hlapec — — —

Ne, človek ne more, ne sme dalje. Grešno koleno bi ga moralo peči, ko se dotakne tal, ko poljubi steno, zaskелеle bi ga ustnice, kot bi se doteknil žarečega oglja, da ga ne bi vzdržavala neizmerna tolažba: Propter nos homines — — descendit — — — —

Sedel sem v gostilni. Pred mano je dišal velik šop vrtnic. Solnce se je nagibalo. Mimo oken je šumelo ljudstvo. Zrl sem z duhom v svoje srce, gledal z okom na cesto, v duši pa je zvonilo k slovesu od svetega mesta tožno vprašanje:

Ali se snidemo kdaj vsi ti pri Njem, ki je Pot, Resnica in Življenje?

VI. Intermezzo — — —

Kdo je kdaj docela spoznal človeka?

Spisujejo se dušeslovna dela, proglašajo in hvalijo najnovejše študije o raznih psihičnih pojavih, tvorijo se občudovanja vredni preparati najtanjših živcev človeškega trupla — a vendar kdo pozna človeka popolnoma?

„Ne bil bi si mislil, da si tak!“

Tako mi je rekel jako izobražen mož. Zakaj? — Ker sem bil dobre volje in sem se prostodušno smejal. A on je pred kratkim bral neki moj spis, v katerem je bilo dokaj melanholije — radi tega tako razočaranje. Če te kdo vidi danes pred žrtvenikom svojega Boga ponižnega in skrušenega, globoko se zavedajočega svoje ničnosti, nevrednosti in grehob — a drugi dan te uzre pod kostanjem ob čaši šumečega piva, vzbudil bo oči, z glavo zmajal, roke vil in vsled začudenja tleskal z jezikom...

Danes vidijo koga na hrupni veselici, čujejo ga, kako poje, kako se šali, kako spretno vodi vrste v četvorki — a v nedeljo gre ta ‚propalica‘ v cerkev! Tedaj se stikajo za hrbtom glave, baziliskovi pogledi ga pikajo, jeziki jezikajo: „Hinavec — hinavec —“

Kdo pozna človeka?

Koliko globokih miselcev, ki rešujejo najtežje probleme, je hkrati neizmerno zabavnih in živahnih! Koliko je pa nasprotno humorističnih pisateljev, katerim ni mogoče izvabiti smeha!

Kdo torej pozna do dna človeka?

Tudi jaz tistega dne skoraj nisem razumel samega sebe. Komaj sem se dvignil iz najglobljih čustev pobožnosti, in sedaj — — Oj, ta družba!

Pisana ravan je ginila, pred menoj so se dvigale gole in razsekane škrbine Apenin. Vlak se je popenjal kvišku, pri oknih je vela hladna gorska sapa, nebo se je temnilo.

V kupeju nas je bilo natlačeno polno. Vsakomu je ugajal gorski zrak, dihali smo prostejše, silna teža svinčenega, vročega vzduha se je topila, pogovori so se razpletali živahneje, čutarice vina, katerih smo si preskrbeli na postajah cele zaloge, so druga za drugo prazne frčale skozi okna, kjer se je mnoga razbila, mnoga si pa srečno otela življenje in čakala, da pride bosopet Italijanček ter jo v triumfu ponese vinskemu trgovcu, kjer dobi zanjo par vinarjev, za katere si kupi krhelj melone. Vino nas je razgrevalo, pričeli smo peti, pogovarjati se kot stari znanci, dasi se nismo videli nikoli prej in se ne bomo poslej. Obirali smo gnjati, zamenjavali drug z drugim razne prigrizke, a poleg tega krepko „trobili“ vino (to frazo smo si izmislili mladi navihanci nekoč o možu, ki ni pil nikdar iz kozarca, marveč takoj pri tulcu steklenke).

Strah in groza pa smo bili mi neznani znanci staremu zakonskemu paru — prava Baucis in Filemon redivivi — a onadva nam v veliko zabavo.

Dolgo časa sta sedela molčé vis-à-vis in se zgražala nad našimi mastnimi prsti, izpraznjenimi bocami in nad našim impertinentnim apetitom. Tiščala sta zmrzle roke v tesnih rokavicah; ona je včasih nervozno otresla majčken prašek, ki se je nabral na veliki črni petlji pod okroglo brado, vselej hitro popravila možu kravato, če se je hotela zgubati v predrzen, mal nered. Zrak ji

ni bil nikdar všeč. Petkrat se je dvignil težki zakonski polovnjak in zaprl in odprl okno: napol, za tretjino, popolnoma in vselej se je hropeč pogreznil v mehke blazine, za kar je žel iz oči blage ženice gorko zahvalo.

Slednjič je vkljub vsi napetosti in sitnosti vendar zmagal apetit. Sedaj bi pa bilo treba Homerovega peresa, da bi z isto natančnostjo, kot je oblačil Ahila in slikal Polifemovo gostijo — pozabaval bravece. Napolnil bi s popisom dva speva. Toliko priprav, ogledovanja, duhanja, odvijanja in zavijanja v razne papirje, toliko nervozne sitnosti ne prebavi noben normalen človek na svetu, ki ima le količkaj drugega opravila, kot misliti od zajtrka do kosila samo na kosilo, po kosilu do večerje pa — samo na večerjo...

Sopotniki so se suvali v kolena, muzali se, nekateri kar na glas opazkovali dvojico. Meni sta se navsezadnje zasmilila, mislil sem si: „Vive la liberté!“ in šel sem iz kupeja stat na podič pred vhodom. Vozili smo se po neprijaznih tokavah Apenin. Otožne in razrite, pepelnasto barvane čeri so molele kvišku. Ko sem bil sam, vrnile so se mi resnejše misli. Premišljal sem človeško dušo. Kaj je tega, kar so me napolnjevali najlepši,

najzvišenejši čuti v loretski hišici — in sedaj sem bil zopet hrupni človek, ki se je smejal praznim dovtipom, živel in govoril tjavendan, kot bi ne bilo nikdar pametne misli v glavi... Da, prav ta strašna zmes v človeku, zmes duha in materije, zmes blagih čuvstev in divjih strasti, vedno valovanje in prelivanje obojih po človeškem srcu — prav to je, da niti sebe ne moremo spoznati do dna, kaj še le bližnjika!

Iz takih misli me zbudi močen vihar, ki je zatulil v vozove, ko smo se vozili okrog nekega hriba. Na njegovo moč nisem bil pripravljen. Vlak je vozil po bliskovo, vagoni so se gugali, pomagal je še vihar in v trenutku sem se opotekel na podiču, centrifugalna sila me je sunila na ovinku in zdrknil sem na stopnice — — —

Krčevito sem zagrabil za železni drog ter ga stisnil, da bi bila kaplja pritekla iz njega, ko bi jo imel v sebi, in otel sem se — — gotove smrti...

Pot me je oblil po vsem životu, ko sem se potegnil nazaj na podič in gledal globoko pod sabo skale, med katere bi bil telebil in kjer bi gotovo v lepi Italiji „le-té ta črne vrane — bile moj' pogrebovci“...

(Dalje.)

P i s m o.

Oj pridi, veter, blagi veter,
prinesi z loga lipov listič
in s polja lep pšeničen klas;
ti pisemce boš pisal s klasom,
a pisemce bom zlagal jaz:

Predraga mati!

V moji duši

prečudni dnevi svetijo:
dopoldan z žarki se igrajo
popoldan bliske netijo.

In jaz na vsak se blisk prekrižam
— kot tebe videl sem nekdam —
da mavrico nebo pokaže
in bliske spravi v varen kraj.

In danes mi je v dušo sinil
sedmerobarven diven žar;
a to le tebi sem povedal,
ti drugim ne povej nikar!

Tomažev danes malovernih
premnogo srečaš, kamor greš —
in kaj ti hoče vera drugih,
da le ti moja srečo veš...

Na svidenje, ko ščip se znova
prismeje nad zelenim logom!
Pozdravi krstno cerkev mojo,
pozdravi rojstno hišo...

Z Bogom!

Silvin Sardenko.

Oranže in citrone.

Pod italijanskim nebom utrgal *Fr. S. Finžgar*.

(Dalje.)

VII. Krvavi sledovi — — —

Pred menoj so trije suhi, drobnozobčasti listi. S seboj jih nosim v listnici. Skrbno imam spravljene v majhnem kuvertku. Kadar se dvigne v meni oni grozni krik, ki znani boj med duhom in materijo, kadar hoče objeti glavo tisti čudni mrak, ki pokrije s perotjo netopirja vse bele ceste, takrat jih devljem predse na mizo in gledam — te suhe liste — — —

Tedaj se razgrne pred menoj cvetoča umbrijska ravan. Težki vonj pomladnih plantaž se pretaka po vzduhu, v njem se ziblje škranček, nad ravnino štrli s hribca proti nebu Asizi. Moj duh sloni ob ograji majhnega vrtilčka in gleda v brsteče rože. Rosni so v vlažnem jutru svetlozeleni lističi, kaplje drsé tako rahlo in oprezno po vrtnicah, kakor bi se zavedale, v kako skrivnostno svetišče jih je vrglo jutro. Lističi drgetajo, ko se pretakajo po njih rosni biseri. Tuintam se posveti rdeča iskrica v kapljici, a zopet izgine, ugasne. Kapljica je tekla čez rdečo liso na drobnem listu. Vse vrtnice so poškopljene s krvavimi sledovi. A kljub temu so tako mile, skromne in ponižne. Nič ni na njih onega kraljevskega ponosa, nič zbadljive oholosti — brez slednjega trna je vsako stebelce; tudi ni tistega razkošnega vonja, ki dehti iz vrtov bogatih vil, z gredic mogočnih palač. To so krotki jagenci, nedolžne golobice, tihe sestrice čistih limbarjev. In vsa ta krotkost, mir in tihota, ti krvavi sledovi pišejo z vsako pomladjo vnovič zgodovino nekega srca, upor materije in krvavo zmago — a večno zmago serafiškega srca...

V tisti noči še ni bilo rožnega vrtilčka. Divje trnje je rastle samovoljno. Ni ga zatirala roka vrtnarjeva, ni ga plela plevica, niso mu rahljali zemlje; rastle je trnje divje

na divjih tleh. Po umbrijski ravnini se je vsipal sneg v tisti zimski noči. Sever je lizal gole Apenine in z ledenimi dihi huškal po nežni ravnini. Pri ognjiščih se je stiskalo ljudstvo, krčilo ude in vleklo nase zimsko odejo. Udje so drgetali, ljudstvo je prezebalo v prste, sever je pa tulil in razgrajal.

Na trnje so padale snežinke. Trnje ja pa gledalo malo okence, ki se je svetilo v temni noči kakor krvava lisa na prostranem črnem prtju. Za tem okencem v nizki celici pa ni bilo ognjišča. Gospodaril je mraz. A zanj se ni menil mož v borni, rjavi halji, s kapuco čez glavo. Na trdem lesu je klečal, roke so krčevito stiskale križ, njegovo oko je žarelo od notranjega ognja — — — Vihar pa je tulil in žvižgal in tenak kot solnčni žarek in oster kot brušen meč je poiskal špranje v borni celici in je prišel vasovat k možu v rjavi halji, prepasani s trdim konopcem. Doteknil se je njegovih udov, bičal jih z mrzlim dihom, da so trepetali; led je vsipal po kosteh, da ga je zeblo do mozga. Narava je omagovala, a zmagoval serafiški ogenj srca...

V tem trenutku pripluje na švistu viharja v celico — slepar od začetka. Zapeljivo in mehko se je sklonil k možu v rjavi kuti s kapuco čez glavo in začel mu je šepetati kot pomladna noč ljubezni omamljenemu srcu.

„Francesco!“

„Francesco! Ali me čuješ?“

„Francesco! Kako se mi smiliš, ubožec!“

„Francesco, čemu zmrzuješ?“

„Francesco, vstani in beži! Ne živi več tako bedastega življenja! Signor Francesco Bernardoni, bogati trgovec — v beraški, raztrgani halji! To ne gre! Pusti celico, beži pred mrazom, vrzi kuto proč! Uživaj, uživaj, Francesco! — — — Ah, spomni se

krasne sobane, tam gori na griču! — Kako si bil krasan, ko si stal pod sijajnim lestencem! Kako mehka je bila tvoja obleka, kako je dehtelo iz nje! In loki so drseli po napetih strunah, vino je šumelo v kristalih, prijatelji so se pa dvigali in so te slavili, da so donele besede, zveneče čaše, in tebi gorelo lepo lice. Ali še veš, kako so gledale signorine nate, ali še veš, kako jih je osrečil tvoj pogled? Ali si pozabil, kako si stopil pred Melindo, ki je bila tako ljubka in vitka, ki je bila tako nedolžna in sladka — ter si ji podal roko, in je vstala in se zazibala po gladkem marmorju — ali še veš, Francesco? Ali še pomniš tistih jasnih noči, ali še pomniš prijateljev, kako si kraljeval med njimi, kako ste prepevali po livadah — — —“

Žvižg vetra se je prelil v zvok strun, mehka gorkota je objela njegove ude, oko je gledalo zbegano in nemirno slike mladih dni, srce je pričelo šumeti kot valovi morja, roke so omahnile, križ je zdrsnil izmed prstov — — — slepar je šepetal slaje, slaje, po udih je nastal krik, duša se je opotekala, grozne sence so se valile pred njo — — —

Francesco je bil vojak. Spoznal je, da je prišel trenotek, ki naj odloči večno zmago ali pa izkoplje grob za večno smrt.

Planil je kvišku, kot vojska je udaril iz celice, vrgeel haljo proč, in v trenotku je bil poškopljjen sneg z njegovo krvjo, uporno telo razmesarjeno — — —

Frančišek je zmagal najslavnejšo zmago — strl je samega sebe. Njegov triumf so spremljali angeli, roka božja pa je sama pisala njegovo zgodovino na liste rož. — V jutru so mesto trnja cvele sredi zime lepe rože — vrtnice brez trnja. Še danes rasto — edine na svetu brez trnov, ki pa takoj poženo bodice, če se presade drugam. A na listih se poznajo krvavi sledovi — stoletja stara, a vsako pomlad na novo pisana zgodovina najgorje zmage — v boju s samim sabo — — —

Pred menoj so trije suhi, drobno-zobčasti listi. Poznajo se jim rdeče lise. Utrgal sem jih na rožah zmage. In kadar se dvigne v meni oni grozni krik, ki znani boj med

duhom in materijo, tedaj gledam te krvave lističe iz umbrijskega vrtička in z njih berem: Za zmago je treba krvi!

VIII. Alma Roma!

Vstajalo je mlado jutro.

Jutranja meglica-tančica je bila ovita okrog glave gore San Silvestro. To je nekdanji Virgilov Sorakte. Vlaku je drdral s podvojeno hitrostjo, kakor bi čutil, da vozi stotine hrepenečih src — proti večnemu Rimu. Kakor nalašč je pred Rimom pusta Campagna. Brez vrtov, brez trte, brez bujnega italijanskega zelenja. Skromno grmičje, tintam gola, visoka pinija, pusta trava, katero muli izstradana koza beraškega Kampanjca — to je vse, kar nudi na tej strani okolica Rima. In pravim: kakor nalašč je to! Ta puščoba prisili človeka, da zre oko brez zanimanja v ta svet, katerega edina dika so sveže kapljice jutranje rose, ki jih je izjokala noč. Toliko bolj se mu zbudi hrepnenje po večnem mestu. Vse misli, cela domišljija, vsa čustva, vse znanje davne in sedanje zgodovine se oprime z močno silo edino le Rima!

Rim!

Edino mesto na svetu! Nima tekmeča, nima podobnega vrstnika — Rim je en sam, v enem mestu trojno mesto: stari Rim, novi Rim in podzemski Rim.

Da bi bil tako srečen kot Dante in bi vstopil izpod gore San Silvestro Virgil, sedel k meni v kupé ter se mi ponudil za ‚cicerona‘ v starem Rimu, kot se je Danteju za Inferno! To bi bil užitek, ko bi me pozdravil po stari rimski šegi in se mi predstavil takisto kot Danteju:

Vissi a Roma sotto il buon Augusto,
al tempo degli dei falsi e bugiardi,
poeta fui e cantai — — —

„Pesnik sem bil in peval sem!“ Dà, pel si in pisal o sinu Anhizovem, ki je dospel iz Troje

poi, che il superbo Ilion fu combusto.

In ko je vzdihnila tvoja Muza, pojoč o ustanovitvi Rima: „Tantae molis erat Romanam

condere urbem“ — tedaj je bila vidkinja tvoja Muza, ki je kot enajsta Sibila hotela vzklikniti: Skalo večno smo vzdali v Rim!

Spominjam se dobro nekega večera izza detinskih let. Celo popoldne sem sedel ob zakurjeni peči in pridno poslušal belolasega deda, ko me je učil šest resnic. Proti večeru sem prvič v življenju stopil ponosno na klop in na ves glas povedal brez izpodtikljaja prvi duševni zaklad. Zato sem smel zvečer sedeti za pečjo in poslušati sosedevasovavce, kako so modrovali o tem in onem. A čakal sem še vse kaj drugega. Pogovorov nisem umel in zadremal bi bil gotovo, da me ni dramila dedova obluba.

„Sedaj se pa vidi!“

Tako je omenil ded proti meni v zapeček, in naenkrat sem bil pri vratih in vlovil sem dedovo roko, ki me je varno peljala skozi temno vežo na debelo zasneženo dvorišče.

„Vidiš jo, rimsko cesto!“

Gledal sem in gledal to nebesno pot, kot bi nasul zlatega peska po cesti. In pravil je dedek, da se vozijo angelci po njej in hodijo na grob sv. Petra molit, in da je ta cesta nebeška pošta za poglavarja sv. cerkve. In zdelo se mi je, da vidim zlate vozičke, v katerih se vozijo angelci, ki imajo v belih torbicah sveta, nebeška pisma. — Deda je zeblo. Moral sem z njim v hišo. Zakaj samega me je bilo strah: V gori so lajali lisjaki.

To je bila moja prva zaomena o Rimu! Da bi se mi bilo tedaj sanjalo, kaj bo Rim v mojem bodočem življenju, da se bodo vrstila leta in leta, a vsa se bodo vrtela krog Rima, tedaj bi bil morda vzdihnil v jutro: „Da bil bi srečen pastirček vedno tam gori ostal — —“

Rim!

Komaj se prične človeku majhno svitati, da je razen domače hiše, vasi, mesta, še nekaj sveta in da je ta svet star, da so nekdanj bivali tudi ljudje, modri in neuki, plemeniti in divji, že ga vede pot prve naobrazbe v Rim. Deček blebeta latinska imena, seznanen se z Romulom in Remom, spremlja Galce v Rim in žaluje nad razdejanim mestom, po-

maga graditi Cezarju most v Galiji, sovraži Bruta, ko ga ugleda med morilci. Poslušal Cicerona na foru, strmi nad razkošnimi triumfi, zasleduje rimskega orla širom sveta, navdušuje se za Horacijeve ode, vzdihuje z Ovidom, ker je že čul nekaj o „sladki ljubezni“, s prvimi brčicami želi že Tuskula, da bi si odpočil, v svetu čuje o pesimizmu, skrbi si preganja ob čaši in navdušeno vzklika tovarišem pred maturo: „Vino pellite curas“!

Abiturient stoji na razpotju. Toda naj gre na levo, naj krene na desno — Rim ga spremlja. Pravnik lista po foliantu pandekt in regest, študira ius romanum, filozof bedi cele noči ob klasikih, bogoslovcu poglavitni vir je — zopet Rim. Ko se začne v zrelejši dobi pečati s kulturnimi vprašanji, z velikimi pokreti v svetovni povestnici — je zopet Rim tečaj, krog katerega se vse vrti.

In sedaj se bliža prvič, v jutranjem svitu tistemu mestu, v katerem pravzaprav biva njegov duh že desetletja. Vse je znano duši — a vendar še nikdar ni gledal na forum, ni stal na pečini tarpejski, ni hodil po areni mogočnega Kolozeja.

Tedaj sem se bližal bliskoma in vsak trenotek sem pričakoval klica: „Roma! Roma!“ Ob tem pričakovanju, ko je človek tako nemiren, srce tako koprneče, kakor po rešitvi najtežjega problema, kadar primerja rezultat z istino in človek čaka, ali se bo z neizmerno zadovoljnostjo oddehnil, ali pa bo moral vzdihniti: „Diem et noctem perdidit“ — ob tem pričakovanju sem zagledal veličansko stavbo v mračnih konturah jutra.

„Kupola sv. Petra!“

Od voza do voza je donelo samo to, glava pri glavi je tiščala skozi okna, tisočero nikdar izrečenih misli se je porajalo, tisočero morebitnih dvomov je ginilo ob tej prikazni.

Kupola sv. Petra!

Fora ni, Kolozeja ni, Panteona ni — ni, ostanki so samo, kamenite listine, ki govoré: „Vse se izpremeni in raztrga kot plašč. Samo Ti si vedno isti, samo Ti in skala, katero si položil v temelj in nanj sezidal cerkev!“

Himno je pela moja duša, mogočno himno kot vršenje morja in valov, himno večnemu Rimu. Vse detinske sanje bodo sedaj resnica, vsak kraj starega in novega Rima bo stopil predme kot stari znanec, s katerim sva se seznanila samo po pismih — in danes si pogledava iz oči v oči, danes si stisneva roki in porečeva: Da, prav tak si, kot sem mislil! ... Vsaka razvalina, umetnina, sohe in kipi, slike, grobi mučencev, konfesija svetega Petra — vse to ni nič drugega, kot kosci, iz katerih je sestavljena moja duša. In te dni naj se razgrne pred menoj mozaik moje duše, da ogledam kamenčke, ako so v redu, da jih primerjam z izvirno podobo, da pobrišem prah in na novo polikam to podobo, ki naj ostane jasna do konca.

Himno tebi, alma Roma, globoko do morja, visoko do neba ti peva moja duša. Ni himna vtisnjena v črke — Bå, črke! To so arestantske celice za naše bučne misli! Himna ti je duša moja sama in cela. Rim, ti si speval to himno sam, ti si ji ubral metrum, ti sam si porazdelil kitice — ti si iztrebil in prečrtal nered. Tvoje solnce je razsvetlilo himno — mojo dušo, tvoje dvojno solnce jo dvignilo na cesto, po kateri hodi varnih korakov, brez omotice, brez fantomov!

Soleva Roma
duo soli aver, che l'una e l'altra strada
facean vedere, e del mondo e di Dio.

Dante Purg. 16.

„Roma! Roma! Roma!“

Glas sprevednikov je donel kot jeka pod velikanskim steklom na kolodvoru. Nekako tresoče je stopila noga iz vagona, boječ se oskruniti tla, v katerih živi slavni klasicizem, dotekniti se zemlje, prepojene s krvjo deset milijonov mučencev, oditi v mesto, od koder je galilejski ribič zavladal vesoljstvu!

IX. »Facciamo un giro!«

Norci imajo včasih jasne hipe. Ljudje, katerim tekó kolesa „kapitolske“ ure dosti pravilno, pa imajo nasprotno večkrat mračne trenutke. Ne vem sicer, če smem to trditev kar posplošiti. Zajel sem jo sam iz sebe in

zato nočem in ne smem delati nikomur krivice s tem, da bi trdil: Vsi smo taki. Zase vem dobro, da sem večkrat za nič. Ne rodi se mi pametna misel, ne morem se lotiti nobenega dela, nad mano visi nekaj nevidnega, a težkega kot svinec. Če pridem tedaj v družbo, sem pust in siten, če sedem h knjigi, ne vem, kaj berem; če razgrnem belo polo predse, ne spravim stavka na papir; če moram govoriti v kakem tujem jeziku, ki sem ga sicer vajen, izražam se okorno in nerodno, kakor bi grizel neprebavljivo polenovko. Take trenutke ne morem drugače nazvati, nego — mračne.

Tako se mi je kljub velikemu hrepenenju in drznemu zanosu duše po večnem mestu zgodilo v Rimu. Bil sem tistega dne čisto navadno umorjen. Zato sem pustil Baedekerja v hotelu, prižgal si avstrijsko viržinko in šel na ulico brez najmanjšega namena in cilja. Nalašč nisem pazil na ulice, nič se nisem zavedal, kam grem, kod hodim, kako se vrnem. Hotel sem bloditi po rimskih ulicah izgubljen, nepoznan, od nikogar spremljan, od nikogar pozdravljan, hotel sem se zibati v morju ljudstva kakor košček lesa, ki se guglje v vrtincu vode.

Ko sem tako kolovratil že nekaj časa, se me loti neki izvošček. Prav tik njegovega voziča sem šel.

„Facciamo un giro!“

Pogledal sem ga in molčal ter hotel dalje.

„Un giro, signore, un giro!“

Stopical je za mano.

„Hm, naj bo! Pa naj v vozu vagabundiram po mestu. Saj je vse eno.“

Sedem v kočijo.

„Kam?“

„Un giro, un giro!“ Jezno sem ponavljal, ker me je zdražilo že samo vprašanje.

Nekaj časa sem visel na vozu, kot bi dremal. Brezizrazno sem zijal v hrbet voznikov kakor največji blaziranec dvajsetega stoletja.

Toda moj ‚vetturino‘ je hotel dokazati, da razume jezo in razdražljivost. Podil je po cestah in ulicah, pokal z bičem, tleskal z jezikom, zmerjal konja, ošteval druge voznike-

tovariše, če se niso hitro in dobro ognili, pretil jim s pestjo, z bičem ošvigal brzopete fakince, če so se moledovaje za „un soldo“ pocedili za vozom.

Ta voznikov temperament me je izlečil in pregnal tisto težo in mrak.

Sunil sem ga s palico v hrbet.

„Dobro vozite!“

Pomežiknil mi je za ta poklon in hkrati ovišknil po konju, da je trenil v kalop.

„Dovolj, dovolj! Izvrsten konjiček! Sedaj vozite čisto polagoma, korakoma!“

Začel sem opazovati.

Po tlaku je vse vršalo ljudstva. Bilo je vse namešano. Različne noše, različne narodnosti, eleganca in umazanost, krasni obrazi in odurna lica, prožna hoja pravih Italijank in drsanje pohojenih šolnov, pravi ponosni rimski nosovi pa Ahazverjeva predgorja. Spoznati je bilo lahko na prvi pogled pravega Rimljana in Rimljanko. V kri in kost jim je zašlo gospodstvo davnih pradedov, ki so bili vajeni samo žezla, drugega nič. Vojna in triumfi, verige na roke nasprotnikom, jarem za vrat zmagani vojski — sebi pa zlate vozove in krone na glavo... To je bil značaj pravega Rimljana. In ta odseva z lic starih plemenitaških rimskih rodbin.

Mimo mene se pripelje v elegantni ekvipaži rimska plemkinja. Najrajši bi obraz zavil v plašč. Te črne oči, močne bujne obrvi, orlov nos, dvignjena glava — da, to je kričalo na glas: Rimljanka sem, in ti — barbar! Takisto so gledale razne Klavdije, Agripine in Livije z mramornih sedežev na ujeto Tusneldo v Germanikovem triumfu.

Ni še minul vtisk tega pogleda, ko mi pade v naročje velikanski šopek. Opojni vonj najkrasnejših vrtnic je zavel po vzduhu.

„Una lira, una lira!“

Izvošček je že hotel odločno poseči po šopek in ga vrniti nasilnemu prodajavcu, ki je nosil mogočno gromado cvetja na glavi in tekel za vozom. A jaz sem obdržal šopek in vrgel prodajavcu liro.

Rimske rože!

Tu je menda domovina vrtnic. Tolike množice tako krasnih vrtnic ima samo Rim.

Lahko so deževale s stropov pri lukulskih obedih, lahko so se posipali in zgrinjali vanje pri razkošnih bakanalih, lahko so pletli vence brez konca in kraja, da so ovili z njimi visoke tribune cesarjev, kadar so s smehljajem na licih gledali pred sabo zaklane gladiatorje, raztrgana telesa mučencev in luže krvi v areni — — —

Z lepe visoke ceste sva prišla na prostran trg. Koliko življenja! Cingljanje zvončkov, krik voznikov, vpitje prodajavcev, težke, dvo-kolne telege, električna železnica, tramvaji, cele gruče romarjev, tolpe kričečih dečkov, ki komaj vedó, kje imajo dom, da zlezejo zvečer v svoje brloge, ki divjajo po mestu brez očeta in matere, brez posla, brez šole — ki komaj vedó, da so v Rimu, a vedó dobro, kje se priberači novčič, kje se ukrade sladka melona ali kosec kruha, — vse to me je objelo na trgu.

„Ecco, la Sabina!“

Voznik me je opozoril na zanimivo prikazen. Bila je ženska lepega stasa, kakor vilita, kratkih kril in močno zagorelega obraza. Krog nje je vse bingljalo in migljalo. Ogledujem to čudno pisano obleko. Bila je vsa odeta s samimi trakovi za čevlje vseh bôj. Hodila je po mestu kot živa prodajavnica in kdor je hotel imeti trak, odpela ga je ročno, spravila denar in šla nemo dalje! To je torej usoda tistih Sabink, ki so bile matere Rimljank!

Vozila sva se dalje in dalje po ozkih ulicah, kjer se razlega krik gladne dece, kjer je tako umazan duh in raztrgano ljudstvo. A obrazi niso tožni, niso bolestne poteze v njih. Rimec je vedno veder, kričav in bržkone ponosen celo na beraštvo. Čimbolj se je mračilo, tembolj je vrelo vse na ulico. Na večer je to ljudstvo neugnano, veselo in razposajeno. Na lakot pozabi, pesmi poje, šali in zabava se, kot bi bilo zakopano do vratu v bogastvu. — —

Veder sem se vračal domov. Fontane so štroptotale, z balkonov, stebrov, iz sten in voglov so pa gledali stari spomeniki in pre-mišljali o davnih, davnih časih — — —

(Dalje.)

Oranže in citrone.

Pod italijanskim nebom utrgal *Fr. S. Finžgar*.

(Dalje.)

X. S. P. Q. R.

S srepim, mogočnim in kraljevim pogledom sta me pozdravila egipčanska leva iz črnega granita. „Pomni, kam greš!“ Tako je govoril ta pogled. Na Kapitol staviš nogo! Na stoletja staro glavo davnega Rima greš, na glavo, pred katero so poklekali narodi vesoljnega sveta, na glavo, katere povelja so donela preko Alp do Britanije, preko morja do Libijske puščave in do egiptovskih piramid. Človeka spreleta nekaka groza, ko se poraja pri vsakem koraku po zložnih stopnicah mnoga nova, veličastna, mnoga grozna slika mrtve Rome. Živa volkulja me pogleda ob levi, ki nezadovoljno in vrto-glavo šeta po kletki pod lavorom in pinijo ter zdeha v vročini robstva po zlati svobodi. Jetnica mora buditi žalostne spomine na prošli narod. Njen ustanovnik je sesal volčje mleko in z njim presadil in prelil v žile mogočnega naroda neukrotljivo bojevitost, vladohlepje in veselje ob krvavih prizorih. Kraljevi orel v drugi gajbici na taisti strani poveša otrple peroti, pobit in zamišljen, ker ne more rezati sinjega zraka in se voziti nad škrbinami gora kot kralj in strah gorskih živali, kot ropar nežnih mladičev, morivec in zmagavec slabejših, ki jih odeva isto krilo kot njega, ki jih nosi pod solnce isti drzni polet na perotih, kot njega. Živa — bridka podoba, da je strt strah narodov, strt — rimski bojni orel.

Na vrhu stopnic! Skoro zastane noga, in ne bi se skoro upal prekoračiti vhoda na ravnico vrhu Kapitola. Kolika gigantska moč odseva z leve in desne s soh Kastorja in Poluksa in njunih mogočnih divjih žrebcev, ki sta pripravljena v besnem skoku pomandrat in streti vse, kar bi se protivilo rimski kohorti! In znak, da ni le prazna

igra ta vpodobljena moč, izpričujejo vojne trofeje Trajanove, izklesane takisto velikan-sko in na levi in na desni postavljene vrh Kapitola.

Sredi terase me pozdravi s konja Mark Avrelij. Pogled na krasno delo, ves izraz pravega Rimljana, njegova zapovedujoče dvignjena desnica — vse to te prisili, da ne vidiš modernih stavb, ki obkrožajo najsvetejše in nedotekljivo mesto nekdanjega Rima. Kjer jaha ponosno Mark Avrelij bojnega konja, tam je bil nekdanj hrastov log, od pamtiveka najvarnejše utočišče Rimljanov, obdano krog in krog s ciklopskim zidovjem, obkroženo s templji, kjer se je dvigalo kadilo malikom, kjer so padale hekatombe, sipalo se zlato in biseri — pred vojno in po vojni. In zdi se človeku, da se ob levi dviga grad olimpskega kralja, prvaka bogov. Svetijo se stebri iz najboljšega marmorja, blešči se pozlačeno zidovje, tlak se izpreminja v mozaiku dragih kamenov. Sredi templja pa sedi on, brezčuten, z zlato krono venčan, ogrnjen v škrlatno togo, v levi sulico, v desni blisk. In njegovo kamenito oko gleda po arkadah in lozah marmornih stebrov, po katerih visijo zmagoslavna znamenja mogočnih Rimljanov — vplenjeno orožje premaganih vojev raznih narodov.

Tu so galske čelade in sekire, razsekani škiti, skrhani meči, konci kartaginskih ladij, ligurski buzdovani, medvedje kože Germanov.

Ti spomini so me siloma tirali proč od modernega Kapitola, in poiskal sem dokaj zvito in skrito pot na Tarpejsko pečino. Vrh nje je majhen vrtiček. Nikogar ni bilo na vrtu. Samota ugaja človeku, samote zahteva duh, če hoče misliti, če se mu zbudi želja, da se nasloni ob deblo in razveže peroti spominu in domišljiji.

Rupes Tarpeia! Še si strma dandanes in precej visoka. Ali stoletja so zakrila tvojo grozoto, navali narodov, razvaline požarov in vojskâ so nasitili tvoje brezdno in potisnili Tiberu od tebe proč. Neznatne hiše so posejane po tem brdu, v katerih biva bedno ljudstvo, ki se niti izdaleka ne zaveda, da spi nad propadom, ki je oškropljen s krvjo mnogih vrljih junakov, ki jih ni strmoglavila v propad lastna grehota, marveč zelena zavist in podlo kovarstvo. Kako grozna smrt! Na stotine osti je štrlelo iz tega brezdna, ki so brezčutno mesarile telesa obsojencev, pehale jih druga drugi na ostrino, dokler ni zašumela Tibera in s svojimi valovi zagrnila nečloveški prizor — — —

Sedel sem na klop. Hladna senca oleandrov in duh citron sta mi objela živce. Gledal sem pod seboj prostorno, dokaj umazano dvorišče, po katerem so se preganjali bosopeti, raztrgani otročaji. Sedel sem nemo in mirno. A njih črne oči so me zapazile; zakričali so in dvigali suhe roke kvišku ter prosjačili: „Un soldo! un soldo!“ Imel sem slučajno poln žep težkega laškega drobiža, ki za potnika nima druge vrednosti, kakor da se otepa z njim sitnih beračev in počestnih vagabundkov. Začel sem metati težke bakrene desetice — solde — s pečine na dvorišče. Mislil sem, da bom storil dobro delo, a povzročil sem pravcati pretep. Skozi razna vrata so prišli odraščeni ljudje, umazani, razmršeni. Matere so odložile dojenčke in se spustile v živi svitek, ki je kričal, lasal se, pretepal in valjal po tleh ter pulil drug drugemu iz roke ujeti soldo. Skoro mi je bilo žal. Ali sodil sem napačno. Ko ni več priletel noben novец mednje, razšli so se smejaše in vriskaje z ujetimi penazi na trg kupovat karkoli.

Komedija! Krik in vik, jok, boj, kletvina — vse sama komedija! Panem et circenses! Kruha in komedije hoče ljudstvo. Tako je danes, kakor je bilo nekdanj.

Ta divji krik in ta gneča sta mi privabila v spomin ob pogledu na razvaline Fora valovanje in življenje na tem svetovnem trgu, ki je igral stoletja odločivno ulogo in

sodil usode narodov. Podolgasta dolina pod Kapitolom, med Viminalom in Palatinom, je tisti najslavnejši zgodovinski prostor, o katerem se je največ pisalo v svetovni povesti, katerega proučujejo učenjaki že stoletja, a jim rovnica in lopata odgrinjata vedno novih nepoznanih čudes in umetnin slavne Rome.

Forum Romanum!

Zagledal sem se v razvaline. Oživele so. V polsnu sem zrl pod sabo pestre slike — ki so se dvigale kot sence mrličev iz grobišč.

Tempelj ob templju, krog in krog vrste stebrov, krasne bazilike, sohe najumetnejšega dleta, po tleh marmor in mozaik, govorniški oder, komicij in milliarium aureum, bel steber z zlato kroglo na vrhu, od katerega vodijo ceste s fora na vse strani sveta, po katerih korakajo čete Rimljanov, podjarmljat mirne narode, in po katerih dovajajo zmagoslavno v verigah okovane kneze in kralje. Forum Romanum — srce vsega sveta, in ceste s trga — same žile dovodnice, dovodnice zlata, bogastva, plena in — zaslužjenih narodov! — — —

Solnce je precej visoko. Z vseh koncev mesta se zliva na Forum ljudstvo. Svetijo se kakor sneg bele toge, na tej in oni zardi okrask škrlata. S Fora se dviga omamni duh najfinjših istočnih dišav. Dragocene nosilnice se rahlo zibljejo, kot bi plule po zraku komaj črevelj od zemlje. Pod kolonadami krog Fora šetajo trume elegantnih bogatašev. Praška ni na togi, lice čisto obrito, kot bi nikdar še ne bila pognala na njem dlačica, lasje kratko ostriženi in bogato maziljeni. Hoja mladih mož je sicer še ponosna — toda pozna se ji umetnost, prisiljenost. Krog oči zakrivajo sledove razkošne noči umetne barve, izza katerih sevajo strastni pogledi. Pomenkujejo se o krasni Grkinji, katero je kupil njih prijatelj za deset tisoč sesterč, prisegajo pri Jovu in Afroditi, da niso še videli finejšega lica, krasnejše polti, a drugi iz nagajivosti in nevoščljivosti tajé in zanikajo njeno lepoto, citirajo filozofe in pesnike, da bi izpodbili trditev prijateljev. — Za njimi gre previdno, samozavestno zbor veljakov: patriciji in senatorji. Vsakdo ima

doma celo vrsto soh v peristilu — samih slavnih pradedov. Na licih imajo brazde, čelo zgubano, mnogim gleda izpod tunike na prsih dolga brazgotina, katero celo nalašč kažejo kot častno svetinjo, privojevano daleč kje med barbari. Možje govore o politiki. Bližajoča se vojna je njih predmet. Hvalijo vrline vojskovodja, rešetajo njegove napake in sklepajo o uspehih.

Na stopnicah bazilike Opimia sedi sivo-brad starec — Grk-filozof. Ob njegovih nogah je zbrano precejšnje število mladeničev. Vsi si podpirajo glave in gledajo z živimi očmi v starca, ki jim navdušeno tolmači Platona, vpleta vmes lastne opazke, iz katerih doni neizmerna ljubezen do domovine, katero je podjarmil Rim sicer z mečem, a Grk je podjarmil Rimljana z duhom. Sredi bazilike Aemilia se je utaboril žid Ahasver. Zlate zapestnice, zalasnice, koralde, zrcalčka iz jekla, amuleti, slonokoščene igle — razne zaponke in lišp za ženske, posodice iz najfinejega stekla in jantarja za dišavo in mazila — a poleg tega zavoji pergamena, na katerem je prepisana „Ars amatoria“ za lahkoživce — vse to vabi gruče mladih gledavcev, ki ogledujejo in kupujejo, da si s tem blagom priboré milost oboževank.

Naenkrat nastane večja živahnost na trgu. Ljudstvo se pozorno ozira proti kraju, kjer stoji curia Julia in pred njo rostrum. Mlad govornik je nastopil — danes prvič. Vse hiti krog rostra, zvonka beseda, elegantne geste, kipeča mimika, najdovršenejši jezik, retorične oblike — vse to ljudstvo navdušuje, vleče, in kot vihar se dvigne plosk po dovršenem govoru, in retor se ponosen vrača mimo poslopja secretarium senatus, odkoder mu blagohotno kimajo ponosite glave starešin.

„Hic est, hic est!“ Tako zašumi med množico. Tesnozavito togo, nekoliko povešene glave, prihaja po sveti cesti (via sacra) slavni pesnik. Ljudstvo ga ogleduje s svetim spoštovanjem, prerok, videc ga nazivajo, lavorike mečejo za njim, mladi pesniki ga pozdravljajo, kosajo se za prijazno besedo, prosijo ga nasvètov, po sili mu berejo naj-

novейše verze — on gre pa mirno dalje, dokler ne sreča tovariša, s katerim se prijazno pozdravita in, ne meneč se za množico, izgubita v daljavi — — —

Da, to je bil vsakdanji, delavniški Forum Romanum. Toda bili so prazniki, bile mogočne slovesnosti, ko je bučalo vzklikov, šumelo in se gnetlo vojakov, ko so se vile v nepopisnem navdušenju, v pijanem zmago-slavju krdela vojsk v gromkem triumfu preko Fora na cesto kapitolško. „Io, triumphe!“ je kričalo vsako grlo, konji so razgetali, cvetje in palme so deževale na pot, venci palm so leteli na voz zmagovavcev, šleme, oščepe, sulice, meče, loke in tulce so nosili pred vozom triumfatorja, fanfare so trobile, plamenice so širile vonj kadila in timiana — Zadaž so pa rožljale verige zmaganih knezov, in solze ujetnikov so škropile rože na cesti. Že so prekoračili Forum s trudno, krvavo nogo. Tedaj so pristopili rablji — confectores — odklenili so od voz in konj kneze in voje — dospeli so do kapitolške ceste (clivus capitolinus), ki vodi na Kapitol, in tega ni smela oskruniti noga barbara. Sprevod se je pomikal dalje, ponosne kneze, vrle vojvode so pa pehali proti Tarpejski pečini, tam jih porinili čez mal mostič in slednjič pehnili v globoko Mamer-tinsko ječo, in iz te jih spustili v še nižjo — robur Tullianum. Tam so jim strgali obleko z života, počenjali grozodejstva z njimi, potem pa jih ročno podavili ter naznanili na Kapitol: „Actum est! — Ni jih več!“ Takrat je triumfator daroval prvo zrno na altar Jupitrov. Nekateri so umrli v tej grozni ječi gladu. O Jugurti pripoveduje Plutarh: „Odklenili so numidijskega kralja od voza triumfatorjevega in ga vlekli v ječo. Potoma so se topli za kosce njegove obleke. Ušesa so mu raztrgali, ker so se pulili za zlate uhane. Ko so ga vrgli v grozno, iz skale Tarpejske pečine izsekano jamo, je zakričal Jugurta: „Mehercle, mrzle so vaše toplice!“ Umril je šesti dan gladu.“

To je bila usoda — sojena na rimskem Foru — usoda mož, ki so branili naroda pravico in svobodo; njih krivda je bila, da

niso hoteli biti hlapci, da so raje dali kri, kot pedenj zemlje krivičnemu nasilniku.

Ob takih zgodovinskih spominih se človek zveseli, neki sladek čut maščevalnosti prepluje dušo, ko zagleda nad Forom razvaline Palatina. Kake gore zidovja! Kako gigantske stavbe! Cel hrib od dna do vrha — vse delo rok, sužnjih rok, ki so ustvarile palače carjem, mogotcem, kjer so pasli nenasitno bohotnost, živeli samo Veneri in Baku, radovali se ob krvi nedolžnih, uničili milijone bitij, sebe obožavali, sebi zahtevali kadila, a vse, kar se jim je protivilo, tirali v areno levom in meču. Najbolj zastrupljena in umazana domišljija je sirota, da bi si izslikala in zamislila nečiste propade in kalenje, po katerih so bredli s cesarji vred vsi tedanji rimski bogataši. V ječah so davili krepostne in nepomehkužene kralje narodov; ko so se kopala mrtva telesa nesrečnikov v Tiberi kot hrana ribam in golazni, pretezali so njih sodniki svoja izmozgana telesa po raznih toplicah — po termah Karakalovih, Titovih, Dioklecianovih. Celi izprevodi sužnjevi so nosili sinove slavnih Scipionov in Grakov v kopeli, kjer je bil dom največjega bleska, udobnosti, poltenosti in propalosti. Sam satan je mogel zamisliti vso propalost, ki je bujno cvela v gnilem Rimu. Satan je izsesal zadnjo kapljo človečanstva iz src rimskih krivolokov, da so dušili in davili, ropali in jemali vsem narodom naokrog, da so mogli jesti iz zlatih skled, kopati se v srebrnih toplicah, šetati po tlaku iz žlahtnih kamenov in skrivati gnilobo živih teles v purpur in bisus.

Pač zato je morala zapisati roka večne Pravice nad vse te stavbe: „Actum est!“ Prišel je galilejski ribič, z njim čednost in krepost. Zatrli so sejavca, bičali so ga na Foru v komiciju, v Mamertinsko ječo so ga vrgli — a seme kreposti Kristove je kalilo in doneslo tisočerni sad in razprostrlo je mogočne veje, ki so se skrčile v železne prste in zmlela je luč, resnica in pravica Forum in Palatin, posula jih v groblje, strmoglavila bogove in bogičaje s templji vred. Nanje pa je zasadila križ, pod katerim se

daruje enemu in živemu Bogu in slavi Mati svete ljubezni — Kraljica mučencev. — —

Zapustil sem Kapitol. Kupola sv. Petra je žarela v solncu. Moja duša je molila psalm: „Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat? — — —“

XI. Pod svetovno kupolo.

Prelepo pomladno jutro je bilo. Mogočna vodometna na trgu sv. Petra sta ponosno šumela in orjašno brizgala proti jasnemu nebu ogromne curke vode, ki se je razpršala v solnčnem svitu v blesteče kapljice in kot bela meglica močila in hladila daleč naokrog kameniti tlak. Tistega jutra se mi je zdelo vršenje vode bolj svečano, nedeljsko.

Pred cerkvenimi stopnicami, ki se zložno dvigajo s trga in vodijo k veličastni cerkvi sv. Petra, je stal tesno vojaški kordon. Vse ulice, ki vodijo proti cerkvi, so kar izlivale trume ljudstva. Vsak je hitel in podvizal korake, z lic je sijalo nepopisno hrepenenje, in vkljub množicam ni bilo čuti mnogo govorjenja in krika. Brezkončna reka ljudstva je izginjala — val za valom — pod mogočno kolonado v cerkev sv. Petra.

Prav blizu konfesije pod kupolo sem stal. Nad menoj velikanski obok, simbol vesoljstva, po oboku krasne, mogočne slike, po stenah okraski, sohe — vse najlepši marmor — vse velikansko — a vkljub temu tako harmonično, da se niti ne zavedaš velikosti gigantov, ki te gledajo z altarjev in sten.

V cerkvi je skrivnostno vršalo. Več kot eno uro sem že stal, reka narodov se ni hotela osušiti. Preprosto ljudstvo se je zgriinjalo ob straneh. Vsi jeziki Evrope so tu šepetali; bela obleka Slovakov in Slovakinj se je stikala z narodno nošo Kranjcev, Italijani so stali med Nemci, širokopleči Jugoslovani so bili pomešani med Mažari, navadni Španci so kazali kretnje domače „grandezze“ in se družili finim Francozom — vsa Evropa — od severa do juga je bila edina — edina v koprnenju in čakanju tistega, ki je edini in pravi pastir narodov — pravi naslednik Kristov.

Ko smo že stali in čakali tisoči in tisoči se ti odprli prizori, kot bi bile naenkrat pod obokom, so zašumele ekvipaže s trga. odprte vse palače in dvori cele Evrope. Videl

Slikal Anton Koželj.

Napravljanje neveste.

(Iz knjige „Spomen-cviete“, izdala „Matica Hrvatska.“)

Prihajali so velmožje, odličnjaki po stanu, knezi cerkveni in posvetni, učenjaki, boga taši, plemenite gospe in gospodične. Tu so

sem španskega „granda“ — plemiča, strmel in hkrati verjel opisom, ki slikajo p o n o s n o špansko „grandezzo.“ Imel je morda kakih

trideset let. Obraz skoz in skoz gosposki — a nič nadutosti, umetnosti ni bilo na njem.

Krasno mu je pristajala črna, žametasta obleka; vrat je obkrožal širok venec — pravi srednjeveški kolar. Ob boku mu je visel pozlačen meč.

Kako se je gibal ta mladi mož, tega ne morem popisati. To ni bila hoja gizdalinov, ne sukanje aranžerjev pri četvorkah — ne, nič tega. Bilo je — recimo — pristno špansko vedenje. Z največjo ponosno gracioznostjo je sprejemal prišlece, vodil jih na tribune, vračal se naproti drugim — tako mirnih in lahkih korakov, kot bi se ne dotikal tal. In velmožje so prihajali brez konca in kraja. Zveneale so ostroge ogrskih magnatov, zazvenčala rahlo sablja generala, svetili so se zlati lanci prelatov, škofov in drugih dostojanstvenikov, šumela je črna svila elegantnih dam, na kateri je zažarel tuintam briljant ali diamant.

Napolnile so se tribune. Vsi evropski narodi, vsi stanovi, učenost in preprostost, siromaštvo in bogastvo, plemiči in ratarji, gospodje in sluge — vsi smo bili eno. — Tu sem gledal uresničeno zadnjevečerno molitev velikega duhovnika — Kristusa: „Ut omnes unum sint — Da bi bili vsi edini!“

Dve celi uri je prihajala neprenehoma četa za četo v cerkev. Bilo nas je do petdeset tisoč.

Tedaj se zapró vrata. Nad vso to velikansko množico počiva nekaj neizrecnega, nekaj skrivnostnega, kar se ne da izraziti. Bili smo kakor velik ocean, ki pričakuje nenavadnega dogodka — viharja, orkana. Ogledaval sem obraze.

Niti eno lice ni bilo malomarno, niti ene vsakdanje poteze nisem zapazil. Vse je bilo napeto, nestrpno, koprneče. Srca so nam utripala hitreje, oči so žarele in iskale nekoga, — katerega so želele videti — a njega ni bilo. Bučno valovanje, šum in govor — vse je potihnilo. Bil je trenutek, ki ga ne doživi vsakdo, ki v človeku napne vsak živec, ki mu vzame vse predsodke in pomisleke in rodi edino sodbo: Da, zares, vesoljna si!

Naenkrat se pojavi nekak nemir, šepet med ljudstvom. Glave se dvigajo, oči napeenjajo — toda nič še ni.

Prišel je slavnoznani sikstinski pevski zbor ter se uvrstil krog altarja nad grobom sv. Petra. Ali to je že toliko elektrizovalo množico, da je bilo čakanje še bolj nestrpno. Nobelgardisti s helebardami, odeti v znano slikovito obleko, so se mirno postavili na določena mesta — jasno znamenje, da se ima vsak trenotek prikazati veliki papež Lev XIII.

Tedaj je zagromelo po cerkvi! Tisoči grl so hkrati klicali navdušene pozdrave prihajajočemu poglavarju katoliške cerkve. Kar nas je bilo pod kupolo, še nismo vedeli, kaj se godi. Vladal je še molk, kot pri velikanskem zboru, ki upira oči v dirigenta in čaka prvega udarca, da zaori mogočno himno. Stopali smo na prste, in nastavljali kukala. In zagledal sem ga!

Dobro vem, da mi je mrz s preletel celo telo, da sem se tresel razburjenosti in navdušenja, ko sem videl še daleč sredi cerkve belo podobo, ki je rahlo plavala nad občinstvom. Zazdelo se mi je, da prihaja duh, mogočen duh z onega sveta, pred katerim hočeš nočeš — moraš kloniti glavo.

Nisem še razločil potez, ne dvignjene desnice, ki je blagoslovljala trume. In ko se je bližal sredini cerkve, tedaj je nastal nepopisen prizor navdušenja, spoštovanja, ljubezni in brezmejnne vdanosti. Kakor veliko vzburkano morje je donelo pod svodom. Vsi evropski jeziki so klicali v bučnih glasovih: „Slava! Živel Leon XIII!“ — da se je tresel vzduh in so drgetala stekla v oknih. Nepregledno jezero rok je vihtelo robce, mahalo s klobuki, tleskalo z rokami. — Prinesli so papeža prav pod kupolo. Toda nosivci so šli na desni strani, da ga Slovenci nismo mogli videti od blizu. Ko so postavili nosivnico na tla, je šel sveti oče prav krepkih korakov po odpetih litanijah Matere božje pred altar. In kakor je bilo prej velikansko navdušenje, krik in nemir, tako je zavladala brez ukaza in povelja nakrat grobna tihota, ko je dvignil Leon vele roke in s krepkim

glasom blagoslavljal vse navzoče. Istinito véliki duhovnik! Toliko tisočev je klečalo in bilo srečnih, da jih blagoslavlja devetdesetletni starček! — Ne, ne, to ni le spoštovanje do starčka, ampak to je ona večna, nadnaravna moč cerkve Kristusove, vera in v tisočletjih kot v ognju izkušena zavest in prepričanje, da ne verujemo praznim bajkam. Ta nadnaravna sila je upognila kolena, ta je lila tista sveta čustva v srca, ki jih umeva otrok in starček, prostak in veleum, a jih ne rodi noben kraljevski dvor, noben bakanal, nobena veselica.

Po blagoslovu so se papežu poklonili zastopniki raznih narodov in korporacij. Med tem se je prepevalo po cerkvi. Vrstile so se nemške, laške, francoske, belgijske, mažarske in slovenske pesmi. Prvič je takrat donel pod kupolo sv. Petra slovenski zbor, prvič se zavestno uvrstil med druge — in ne samo to, bil je celo najboljši izmed vseh. Vse je izpopraševalo, kdo so ti ljudje, in vse se je zanimalo — a odgovora menda niso dobili pravega. In če se jim je reklo, da smo Slovenci, zmigavali so z rameni, ker še nikdar niso čuli o tem narodu. Tužna nam majka!

Koncem homagija je zasel Leon XIII. zopet prestol, katerega so dvignili nosivci in ga nesli po drugi strani konfesije — prav tam mimo, kjer sem stal. Ponavljale so se taiste burne ovacije, navdušenje je bilo podvojeno, a vendar je stiskala naša srca neka tesnoba. Prej snidenje — sedaj že ločitev!

Ko sem bil komaj dva koraka od velikega Leona, opazoval sem ga lahko natančno.

Njegova oseba je sila skromna in šibka. Bela obleka pada v bogatih gubah po majhnem izsušenem telesu. V obrazu ni videti trohice krvi. Lasje so beli kot sneg. Vsa oseba je tako izredna, da bi lahko dvomil, jeli to res umrljiv človek, ali je že davno brez življenja in je le utelešen duh. Toda vkljub tej navi-

dezni trhlosti nosi njegovo lice najmarkantnejše poteze, iz katerih seva neizmerna miloba krog ustnic, z visokega čela pa dostojanstvo in neupogljiva moč kralja vesoljnega sveta.

Ali vse te poteze so podobne mrzlemu marmorju; najvedrejše in najduhoviteje življenje pa seva iz njegovih oči. Majčkene so, skrite pod visoko čelo, ali to sta dve žarnici, ki gledata tako živahno, duhovito, vablivo in milo, a tudi prodirata tako globoko v dušo, v katero se ozreta, da en sam pogled človeka očara in mu izvabi gorko ljubezen in hkrati neomejeno pokorščino. Dobro pomnim, kako so se ujele najine oči; en trenutek so me zrle in pomnil jih bom do groba. Začutil sem dve gorki kaplji na svojih licih, katere sem ročno obrisal. Sram me je bilo solz, ker se ne spominjam, koliko let že nisem imel rosnih oči. Ko sem se pa skrivoma ozrl, sem videl vsako oko solzno. — Bila je bridka ločitev otrok — od očeta. Počasi so šli nosivci mimo nas, Leon XIII. se je dvigal na stolu, blagoslavljal nas in se poslavljal — morda od vseh — za vselej na svetu. Kaka čustva! Viharno pozdravljanje se mi je zdelo kot jek neskončno ranjenega srca, ki mora ostaviti najdražje — skoro gotovo za vselej. To ni bil vzdih enega, ne vzdih družine — to je bilo ječanje vesoljstva, porojeno v srcih, kipečih vroče ljubezni.

Polagoma se je oddaljevala bela podoba. Še nekaj bučnih valov v pozdrav, še toliko in toliko tisoč vzklikov — in Leon je izginil v vatikansko zidovje.

Množice so hitele iz cerkve. Na velikanškem, najmogočnejšem trgu celega sveta, se je zibalo jezero narodov. Na prazno cerkev so gledale iz kupole v jasnem svitu visokega poldneva mogočne črke besed proroka — ustanovitelja cerkve: „Non praevalent!“

(Dalje.)

Oranže in citrone.

Pod italijanskim nebom utrgal *Fr. S. Finžgar*.

(Dalje.)

XII. Za hrbtom karabinjerjev.

Z nekim Slovakom sem se pogovarjal. Tožil je bridke razmere svojega naroda in z bridko ironijo celo sam moral dostaviti: „— Tudi jaz sem z Mažari, sicer sem ob kruh“ . . . Njegovo lepo lice je pri tem stavku osvetlil žarek dušne bolesti.

„Da, da, kruh, kruh — ta tvori prepričanje na ulici in v parlamentu.“

Izpila sva čaši, ki sta tako otožno zazveneli, kot poljub dveh nesrečnih bratov.

Nakrat se vrata hrupno odpró, in pred mano je stal signor Francesco — vodja našega hospica. Oči, ustnice, mišice na obrazu, izredno dolge roke — vse je vibriralo, in hitel je v rimskem dialektu, da sem komaj umel, kaj hoče. Posnel sem toliko iz gest in besedi, da me nekdo zahteva. Ročno odidem za njim po marmornatem hodniku proti vratom. Bile so zaklenjene. Hitro odpre; stopim na prag, signor Francesco me pa predstavi: „Ecco, il signor direttore!“ — Tako so nas nazivali v Rimu, voditelje posameznih romarskih oddelkov.

Hotel sem vprašati, kaj želé. Toda moja severna počasnost ni dobila steze v italijanski burji.

S strahovitim vikom in krikom me obkoli petnajstotica ljudi jako nevarljivih krojev; govorili — pravzaprav kričali so vsi hkrati, dvigali pesti, kleli, zdihovali, da ni bilo umeti ne besedice. Tako blizu so se stisnili k meni, da sem že čutil na lastnem telesu drgetanje njihovih mišic, vame so pa sevale ognjene, črne oči, spaljeni obrazi, zardeli od jeze, in cele vrste belih in počrnelih zob, čez katere je hrumela ploha vzklikov, pretrganih stavkov in meni nerazumljivih besed rimskega moba. Odkritosrčno povem, da mi je začelo gomazeti po mozgu nekaj takega,

kar nazivljemo s prozaično besedo — strah. Oči so lovile samo dvignjene roke in iskale, kdaj se zablise v kaki pesti ostrina noža in mi brez pravice in dovoljenja odpre tok krvi, ki je plula po meni, da mi je šumelo po ušesih. S precej krčevito napetim komolcem sem odrinil za seboj stoječega kričača in vpil kot Manzoni jev don Abbondio:

„Abbate pazienza! Abbiate pazienza!“

Ko sem se že stisnil k vratom in si zavaroval hrbet, se posvetita pred mano dva velika šopa petelinjih peres, rezek glas zadoni v tolpo — in kot bi trenil, je nastal mir. Prišla sta dva karabinjerja, prizvana k silnemu hrupu. Ali molk je trajal komaj par trenutkov. Naval se je obrnil na orožnika, ki sta nekaj hipov s čudovito mirnim licem poslušala, kot bi se vršila najnavadnejša rimska poulična scena. To mi je dalo poguma, in posebno še tista lepa in varna senca petelinjih peres . . . Iz trpne oblike sem se prelevil v tvorno. Zahteval sem mir in ukazal, da govori samo eden, a ne z menoj, ampak s karabinjerjem, in ta naj meni pove, kar zahtevajo. Molc — predlog sprejet.

Kmalu sem izvedel, za kaj se gre. Ti ljudje so bili namreč izvoščki, ki so bili naročeni za tretjo uro popoldne pred hospic. Ali dotičnih potnikov niso dobili, ker so odšli pred tremi peš v katakombe. Zato so drevili za njimi, iskali in lovili jih celo popoldne do pozne noči in jih še niso dobili. Na večer so pa vkljub temu zahtevali plačo, ker bi jih sicer ‚padrone‘ spodil in dal vozove drugim. V Rimu, kot sem izvedel kasneje, oddajajo vozove in konje bogati lastniki za gotovo odškodnino na dan. Kar izvošček več zasluži, to je še le njegova plača. Če pa domenjenih lir zvečer ne izroči, potem adijo! — čaka že deset drugih lačnih revežev, da zlezejo na kozla in lovijo po mestu kruha.

Iz tega je bilo pač razumljivo vedenje teh siromakov. Bil je boj za obstanek.

Ko torej spoznam jabelko pravde, povem jasno in odločno, da smo mi sicer imeli voznike, pa da sem pred temi durmi vse pošteno plačal, da torej od mene ne morejo zahtevati ničesar.

S tem sem dregnil iznova v sršenovo gnezdo, in orožnika sta me morala s silo braniti, da sem prišel med vrata. Tedaj še le pade signor Francescu pametna misel na um, in pove jim, da je še en ‚vojvoda‘ v hospicu. Naj potrpe, da pokličeva še onega.

Stanovali so z nami res tudi Ogrri. Ergo — k njim! Ker dotični načelnik ni umel laškega, sem bil tolmač ter mu povedal, kaj je zunaj. Mož mi je odgovoril v nemščini, ki je bila strahovito ‚na orgle‘, da je res naročil voznike, da so si pa njegovi ljudje premislili in hodili peš. Torej ga vsa stvar nič ne briga.

„Dobro, pojdiva k njim, povejte to zunaj!“

Mož se dvigne, dobro prepričan, da se mora Mažara vse bati in gre vun. Jaz sem si pa mislil: „Čak, Mažar, zdaj boš izkupil!“

Stopiva vun. Bili so mirni. Povem jim, da jih je naročil on, a pravi, da ne plača nič. Nato sem smuknil nazaj in poslal Ogra v ogenj!

Ali so zatulili, kot voleje, in navalili nanj s toliko ihto, da bi ga bili razcefrali na kosce, da nista potegnila orožnika sabelj in zaprla vhoda — signor Francesco pa zaklenil vrat. Tedaj je bil Mažar mehak kot premočena ilovica. Hitro je napisal vizitko, naslovil jo na nekega grofa v bližnji hôtel ter me lepo prosil, naj jo izročim.

S to belo zastavo miru in sprave grem zopet med nje, izročim enemu karto ter mu hudomušno pomežiknem, naj temu grofu, ki je dosti bogat, računajo par lir več za sitnosti in čakanje. Poskakali so na kozle, biči so zatleskali, in petnajst kočij je odbobnelo po tlaku.

Do enajstih sva s Slovakom sedela pri vinu ‚dei castelli Romani‘ — izvoščkov pa ni bilo nazaj. Dobili so mezdo.

XIII. La bella bionda.

Na Bledu smo sedeli ‚Pri litru‘ ob litru. Dijaški kvartet. Brigali se nismo za nikogar, prepevali smo, drobili dijaške, tedaj moderne dovtipe, smejali se kot se smeje poštena dijaška duša. Ko so nam pesmi že skoro pošle, smo začeli tisto laško: ‚La bella bionda‘...

Kdo bi si bil mislil, da pojoč zabavljamo!

Na koncu naše dolge mize sta sedeli dve dami — mati in hči — črnolasi Italijanki. Ko sta slišali krepki ‚la mora no‘ — sta vstali ogorčeni in odšli ter nas zatožili restavraterki, ki je prišla prosit, naj ne žalimo s petjem gostov.

Naivno smo se spogledali, plačali in šli.

Tega dogodka se domišljam, ko mi prihaja v spomin ‚la bella bionda‘ iz Rima.

Pozno je bilo, ko sem prišel, vračajoč se iz Neapola v neki hôtel. Bil sem zelo utrujen in želel hitro večerje in pokoja. Toda tako naglo ni šlo. Čakal sem sam, edini gost v obednici. Pri majhni mizici, ob kateri je stala odprta omarica, založena z razglednicami, smodkami in pisemskim papirjem, je sedela gospodična. Blondinka! Kolikor toliko zanimivo za globoko Italijo. Brala je knjigo in večkrat izza nje pogledala name, ki sem korakal po dolgi dvorani, mameč se s hojo, da ne bi pred večerjo zadremal in si izkvaril teka. Hodil sem in hodil, pogledal mimogrede kak časnik, vrgel ga zopet na mizo ali obesil na klin in hodil iznova. Kadar sem šel mimo mizice, spogledala sva se z blondinko, a oba takoj povesila oči — ona v knjigo, jaz v tla. Toda čim bolj sem sklepal, da ne začnem pogovora, bolj me je vleklo in tudi zveklo. Pristopil sem k omarici, začel opazovati razglednice, vpraševati za ceno smotk — in pogovor je bil razpreden. Kupil in prižgal sem smotko, izbral nekaj razglednic, prosil črnila in peresa, prisedel k mizici in napisal prvo karto.

„Kam jo pošljete?“

„V Ljubljano.“

„Kje je to mesto?“

„Na Ruskem.“

Hitro sem se zlagal, ne iz hudobije, ampak radi bridke izkušnje. Naveličal sem se bil docela razlagati Lahom, kje so Slovenci — in zato sem se prekrstil za Rusa, kjerkoli sem bival v Italiji.

„Tedaj ste Rus! Velik narod so Rusi!“

Takrat sem jo pogledal prvič odločno v lice. Nekaj izvanrednega. Po hôtelih ne srečavate takih obrazov. To ni bila tista roža, ki jo dobiš zjutraj, zbudivši se po hrupni veselici, zvenjeno in brez duha v gombnici, ne, to je bila sveža, v jutranji rosi dehteča cvetka. V meni je zanimanje dvigalo peruti.

Odkritosrčno izjavljam, da ne razumem ljudi, ki potujejo samo zato, da pripovedujejo kasneje o inozemskih kuhinjah, ljudi, ki nočejo v dotiko z narodom, med katerim bivajo, ki se naučé nekaj imen iz Baedekerja, pogledajo nekaj mrzlih soh in se z velikanskim pompom vrnejo domov — s prazno dušo in mrtvim srcem. Na potovanju je moje načelo: „Govôri, da te bom videl!“ V elegantni hôteli in zaduhlo beznico, med parfumirane šetalce in umazano svojat, na široke in jasne ceste pa v zvinkana zakotja moraš, da spoznaš življenje, luč in temo, solnce in senco!

V meni je torej zanimanje dvigalo peruti.

Odložil sem pero in začela sva govoriti to in ono.

Gledala mi je toli prostodušno v lice, in njene velike oči so se lesketale v čistosti jutranjih briljantov na mladi gredici.

„Kako ste srečni, ker lahko potujete! Jaz še nisem bila iz Rima!“

Obraz je za žarek stemnili majhna meglica, ki je priplavala iz jezera — siromaštva. Nekoliko sva pomolčala. Prekinil sem molk in povprašal oprezno po njeni zgodovini.

Odkritosrčno mi je razodela, da je čisto sama na svetu, da stanuje pri neki teti, ki je pa sirota, in da je silno nesrečna.

„No, takih je mnogo na svetu, da jim poumrjô zgodaj stariši. Hudo je to, ali vzrok tolike nesreče ne more biti.“

„Res ni to vzrok moje nesreče. Vzrok tičî drugod. Bila sem namreč v neki kon-

gregaciji, kjer sem se vežbala v farmaciji, da bi imela posla v lekarni dotičnega ustava. Toda vlada je tako morila redovniško imetje, da so sestre čisto obubožale in so nas morale precejšnje število odpustiti. In sedaj sem zunaj in bijem boj za obstanek. Ah, te službe, to je strašno!“

Obraz si je zakrila z rokami, naslonila se na mizico in globoko vzdihnila.

Ta vzdih je povedal vse. Srce me je zbolelo, in v duši sem klel ljudi, ki so samo živali — drugega nič...

„Pustiva to! Pripovedujte mi o Rusih!“ Igrala se je s svinčnikom, črtkala po listku papirja in nekaj časa ni dvignila oči.

Jaz sem nekaj jecljal in začeljal pripovedovati, a moja duša je trpela — ni mi tekla beseda.

Vrata se odpró.

„Diavolo!“

Blondinka je siknila to besedo z groznim stidom in gnevom, stisnila krčevito ustnice, čelo se ji je stemnilo kot viharna polnoč — a vse samo za trenutek.

Predno sem se mogel ozreti, kdo je prišlec, je že stal pri mizici in nosljajoče pozdravljaj blondinko.

Ta mu je prijazno odzdravila — igrala je komedijo.

Prišlec je bil že dokaj priletan, tolstih udov, bogato opravljen. Lice je bilo skoraj zabuhlo in grdo. Na njem bi ne dobil z mikroskopom potezice duhovitosti. Vame je zabodel oči kot prerijski bivol. Vzdržal sem pogled in mu vrnil tako prezirljivega, da se je okrenil in mi obrnil hrbet ter zopet govoril z gospodično.

Natakar je prinesel večerjo. Jedel sem naglo.

Po meni so šumele romantične misli.

Vstopi hotelier. Veselo si sežeta s poznim gostom v roke, ponudi mu stol ob moji mizi — še danes ne vem, zakaj — in začeli smo se razgovarjati. Spoznal sem, da je prišlec bankir in dober prijatelj gostilničarjev. Ker sem hrepenel po dogodjajih, zato sem samo-umevno zamolčal, kaj sem, in sem bil glumač, igraje ulogo — slikarja. Vedel sem, da obadva

nimata pojma o umetnosti, zato sem bil brez skrbi, da bi prišel v zagato.

Bankir je sicer govoril z nama, a njegove oči so se vsesavale drugam.

Pili smo vino spumante, krasno kapljico, vredno Horacijeve ode. Bili smo čim dalje glasnejši.

Bankir se je presedal na stolu, nemirno, nervozno.

Kmalu vstane in povabi blondinko, naj prisede k mizi. Ko vidim, da vstaja, naročim hitro še eno čašo in novo buteljko zase. Bankir je gnocalil in šklendral okrog signorine, a v tem je že počil čep, in vino je šumelo v čašo — pripravljeno za gospodično.

„Favorisca, signorina!“

Dvignila je čašo, in pili smo na zdravje. Bankir me je pa pogledal čez nagnjeni kozarec, kot vampir vročo kri. Najrajši bi me bil pogoltnil.

„Ali sem te prehitel, diavolo!“ Srce se mi je smejalo.

Kmalu sem spoznal, da sem bankirju odveč pri mizi. Toda nalašč nisem hotel proč.

Naročal sem buteljko za buteljko in bil vesel, da sem večji junak kot Italijana. Zakaj silno se jima je že zapletal jezik. Parkrat smo se celo v govoru spopadli. Bankir je začel pikati. Njegova jeza je bila še večja, ker je signorina bila za moje nazore, a njemu vedno contra.

No, nazadnje je bilo dosti komedije in vina; vstali smo, in poslovil sem se ter šel v tretje nadstropje do svoje sobe. Toda spat nisem šel. Prižgal sem cigareto in slonel vrhu stopnic. Zdelo se mi je, da se igra še eno dejanje.

Naenkrat začujem od spodaj bolesten krik. Tako zakriči duša, če zasadi satan vanjo kremplje. V hipu sem preskočil nekaj stopnic — hotel sem na pomoč. Ali v tem je zbežala tiha senca po veži, vrata so se zaloputnila.

Hitim v sobo k oknu. Po cesti je brzela blondinka.

Moja duša jo je častila in ustnice so šepetale:

„Slava zmagalki!“

Drugi dan ni bilo več signorine k mizici. Vprašal sem po njej.

Oštir je skomizgnil z rameni in porogljivo rekel: „Hm, prismoda! Noče dobro živeti!“

Strašni ti „moderni“ pojmi o — dobrem življenju!

XIV. Dom volkov in — jagnjet.

Visoko v brezmesечно noč so štrlele razvaline Kolizeja. Ogledeval sem ga že dvakrat, toda po noči še ne. Strahoviti kolos! Amian Marcelin res ne pretirava, ko trdi, da se mu je nekoč komaj videlo do vrha: „Ad cuius sumtatem aegre visio humana conscendit.“ Prava izjema med rimskimi stavbami! Vse so zidane proti vrhu z opeko, Kolizej pa je ves kamenit. Koliko tisoč človeških žrtev je obnemoglo ob tej zgradbi, če trdijo zgodovinarji, da je pomrlo samo zaslužjenih Judov nad dvanajst tisoč!

Ura odbije deset. V Kolizeju vlada grobna tema. Pri vratih nasproti Titovemu slavoloku brli nekaj lučic. Ljudstvo skrivnostno vrši in se polglasno govoreč zgrinja pod mogočnimi loki v areno. Kakor strahovi se razločujejo v temi visoke odprtine na tretji, korintski kolonadi. Neka groza spreleta človeka.

Ljudstva se je vse trlo v areni. A bilo je tiho, slišalo se je le šumenje in mrmanje zamolklega govorjenja. Vsakega se je pollaščal isti grozni spomin davnih dni. Zavil sem se v plašč in naslonil na prelomljen steber.

Mogočno zabučé rogovi v treh krepkih sunkih. Ljudstvo obmolkne. Vzduh pretrese pok kakor iz topa. V istem hipu šine proti nebu truma švigavcev, ki se nad Kolizejem razpršé s silnim prasketanjem, in v areno je deževalo milijone zvezdic, ki so pa vse dogorele, preden so padle na tla. A že so švistale druge rakete kvišku in sipale novih luči nad razvaline. Hkrati je zagorelo vse zidovje v rdeči bengalični svetlobi, godba je udarila mogočno himno — ljudstva pa je stalo kakor okopano, brezdušno v areni.

Krvava luč je trepetala po lokih in stebreh, črne sence so se gibale po stenah, kakor bi se odpirala vrata sandapilaria — vrata mrtvih, in bruhala iz sebe tisoče in tisoče v areni poklanih bitij, ki plezajo iz arene čez mramornati podij in se drevé z dvignjenimi rokami proti loži cesarjev, a ne kličejo več: — Ave, caesar, morituri te salutant! — ampak bulijo pesti in iščejo osvete.

Da, če hočeš oživiti domišljijo, če želiš videti pred seboj morje, v katero se je stekalo grozovito pagansko življenje, proučuj kulturno zgodovino Rome, preberi povestni čarje — očitvece amfiteatraličnih iger, potem pa pojdi v Kolizej, nasloni se v kak kot, glej nemo razsvetljava Kolizeja, in vstajale bodo pred teboj zapored tako grozne slike, da te bo tiščalo v sencih, davilo v vratu, in koleno ti bo drgetalo — — —

Dan iger.

Imperatorska vrata se odpró, in cesar stopi ponosno na podij ter zasede z mehкими baržunastimi blazinami prestrto častno mesto. Za njim vre množica snežno-belo oblečenih vestalk — ‚blagih‘ paganskih devic, — katerim žarí lice radosti in zre oko pohlepno na beli pesek arene, ki bo kmalu plavala v krvi... Vse sedejo na prostore v obližju cesarja. Za njimi prihajajo na podij mogočnih korakov senatorji v težkih, z zlatom vezelih togah. Potem se odpró vsa vrata, in narod vre po galerijah in stopnicah neprenehoma cele ure. Po Kolizeju odmeva smeh, krik, govorica, šumenje sandal po kamenu, po zraku se pretaka opojen duh dišav in mazil — iz pozemeljskih prostorov pa grmi zamolko rjojenje zverjadi, katero zbadajo in dražijo gladiatorji, da tuli in se peni v divji besnosti... Ljudstvo buči glasneje. Nestrpno vstaja in cepeta. Naenkrat šepet... Cezar sam vstane in gleda na prekrasni, s težkimi preprogami pregrnjeni balkon. Matrone prihajajo! Cvet plemenitih Rimljanek zaseda blesteči balkon med jonsko in korintsko vrsto stebrov.

Brez konca je njih vrsta. Sijajen venec tvorijo krog in krog Kolizeja. Njihova obleka

— najfinejši bisus, beljen v egiptovskem solncu, in feniški purpur, posut z dragulji. Njihove roke — slonova kost, opasana z zlatimi obročki. Valovi najdražjih dišav plavajo od tega krasnega venca, v amfiteatru vonja kot v kelihu mlade rože — —

Kolizej je napolnjen. Krog stotisoč ljudi zre v areno in čaka nervozno začetka...

Kot bi trenil — molk, slovesen molk. Veliki duhovnik Jupitrov pride v areno. Počasi se bliža sohi glavarja bogov, da strese kadila na žrjavico. Pretorianci položé lepega mladeniča pred altar, flamen dialis prime za nož, kri brizgne visoko, mladenič vzdihne in izdahne. Jupiter je počeščen s človeško žrtvijo, vestalke zaploskajo, ljudstvo zašumi — videlo je prvi curek krvi...

Bučne fanfare zadoné. V areno stopi vrsta venatorjev. V rokah imajo biče. Razvrstijo se po areni v dve stranki, obrnejo se vis-à-vis in čakajo bestiarijev, ubogih žrtev, ki jih bo zmlél zob levov, raztrgala šapa panterjev in tigrov, razmrcvarila moč tevtovskih medvedov. Sedaj prihajajo! Obleke so oropani, obrazi bleđi, izmučeni. To so ubegli sužnji. Venatorji jih bičajo, a oni molčé. Čuje se le škrtanje z zobmi — — Za njimi nastopi druga vrsta. Krepki udje, močna rast, po telesu še ne zaceljene rane; kot tetiva so napete njih junaške mišice. Njihovi obrazi so mrkli, iz oči jim šviga ogenj, ustnice stisnjene in posinele kot žolč. Glave nosijo po koncu. To so bojni ujetniki od cele periferije rimskega cesarstva. Borili so se junaško, branili so svobodno zemljo — a zlomila je njihovo silo premoč, in sedaj morajo levom pod zob — —. Za njimi prihaja pisana množica. Po Kolizeju šine vzklik slasti, vestalke se same radosti konvulzivno stresaajo, matrone se nagibajo naprej, med vrstami doni, kot bi hrulil tartarus: „Christianos ad leones!“

Vrsta belih limbarjev — krščanskih devic — stopa v areno. Povite so v mreže, da s težavo hodijo. Oči sramežljivo povešajo; nobena nima razpuščenih las. Skrbno imajo spete z zalasnicami, ker ne pristuje,

da bi mučenica trpela zmršenih las — v znamenju žalosti. Umreti hočejo vesele, kot bi šle na svatbo. Njih lice je jasno kot solnčni dan, z ustnic plavajo tihi zvoki: „Ecce, sponsus venit — exite obviam ei! — Ženin, katerega smo vzljubile, že prihaja. Hitimo mu naproti!“ . . . Venatorji dvigajo biče, udarjajo silneje kot prej, krvave lise se pojavljajo na nežnih životkih — a junaške mučenice pojó glasneje: „Ecce sponsus venit“ — —

Za njimi žene. Kako so blede prve tr! Kako se opotekajo! Ah, nocoj so povile v ječi in sedaj stiskajo uboge črvičke na materske prsi; kot sence se vlečejo s težavo, z rokami objemajo dojenčke in nastavljajo bičem sebe, da bi branile deteta. Ljudstvo jih zagleda. Strasti zatuli, matrone drgetajo užitka ob tem pogledu . . . — In za temi prihaja četa za četo, mladeniči, starci in starice belih las, dečki in deklice — vsi skozi biče venatorjev.

Zdaj so razvrščeni v areni na skupine. Klicar stopi pred deklice, vse se priklonijo, in klicar vikne: „Ave, Caesar, morituri te salutant!“

Tedaj se odprè železno omrežje, stebri se stresejo od strašanskega rjojenja, iz skrivališč planejo levi, tigri, pantri, volcje, hijene, medvedi. Ljudstvo tuli, ploska, cepeta z nogami, v areni pa teče kri, pokajo okostja, se razlega krik in jok, proti nebu pa plava zadnji zvok umirajočih deviških grl: „Ecce sponsus venit“ — — — Vestalke se krotajo v razkošnem slaju . . .

Končano je prvo dejanje. Zveri se vračajo v brloge, arena je nasičena s krvjo, strte kosti, oglodani udje so razmetani po krvavem pesku. Ljudstvo je napravilo prvi požirek krvi. Oddiha se — —

V areno stopijo konfektorji. S kaveljni vlečejo trupla skozi smrtna vrata v spoliarij. Med trupli pa hodita dva moža z razbeljenim železom in se dotikata teles. Če se

telo gane, dobi silen udarec s kladivom na glavo, da se mu razdrobi črepinja.

A glejte, pred cesarjevo ložo obstaneta. Zabela sta ob telo prelepe deklice. Na prsih ima rano. Na njej ima sklenjene roke, ustnice se premikajo. Ko se je dotakne razbeljeno železo, odprè oči, nežno telo zadržeta silne bolečine in iz prsi privre rezek vsklik. Matrone in vestalke so pozorne. Konfektor pogleda njih vrste. Vse obrnejo palce navzdol. Konfektor potegne kratek meč, veli mučenici, naj ga prime z rokami za ostrino in si ga nastavi na grlo. Še en pogled, še en vzdihljaj — Perpetua prime za ostrino, rabelj divje sune, in beli vrat je zalila kri. Vrste vestalk in matron pa je prešinila iskra neskončno sladkega užitka — — —

Vsa trupla so požrla smrtna vrata. Lepo oblečeni sužnji pridejo z novim belim peskom potresat areno. Iz kaluž krvi se kadi, in ta duh ne ugaja ‚blagim‘ Rimljankam. Tudi solnce močno pripeka in vzduh je nasičen duha po krvi. Tedaj se odpró zlati petelinčki na skritih cevkah, po Kolizeju se vzpnó kvišku tanki curki kot nitke, in na celo občinstvo rosija v drobnih praških žafran in balzam. Numidijski plezavci nategnejo vrvi, škrlatno, z zlatimi zvezdami posuto zagrinjalo nad Kolizejem se začne gibati kot gigantska pahljača, in rahel vetrc hladi razkošna telesa po krvi hlastajočega naroda.

Arena se zopet belí opranega, čistega peska. Ljudstvo zahteva krvi, krvi, vroče človeške krvi — —

Na stotine gladiatorjev se bije in mesari v areni, trup za trupom izginja skozi vrata sandapilaria. Zveri se ščuvajo na zveri, sužnji se pošiljajo med nje v areno — samo da gleda Rimljan kri. Trinogi, ni vas zastonj dojila volkulja! — — — — —

Nad Kolizejem je počila zadnja raketa. Razsvetljava je minula; komaj sem se zavedal, kako sem prišel iz doma volkov in jagnjet.

(Dalje.)

Oranže in citrone.

Pod italijanskim nebom utrgal *Fr. S. Finžgar.*

(Dalje.)

XV. »O, le naprej, o le naprej...!«

Mrkla polnoč. Nad Rimom so viseli težki oblaki. Mrzla sapa je pregnala šetalce, tuintam so zakasneli, pozni gostje bežali čez široke trge, čulo se je ropotanje redkih voz, a fontane so šumele glasnejše in šepetanje vodnih curkov je bilo skrivnostnejše. Igrale so se kapljice v luči kandelabrov, poskakovale v kamenitih tolmunčkih in rajale z neugnano živahnostjo; nič se niso zmenile za pravljice mramornih Najad, za mrmranje Neptuna, čigar senca je drhtela v bledi luči, kot bi se o polnoči oživilo njegovo kraljestvo in bi se on, mogočen kot nekdanj, dvigal s trizobom nad vodovlje vesoljne zemlje. —

Rim je spaval — jaz sem odhajal. Spomnil sem se Ovidovega slovesa, ko ga je pregnal cesarjev ukaz v Pont, spomnil silne tragike, joka in vzdihov njegovih ljubljencev — in umel sem, da se je bilo težko ločiti od mesta, katero je bil pevec tako globoko vzljubil, ostaviti domovino, zapustiti toliko ljubečih in ljubljenih src ter iti v prognanstvo v krasni noči ko je blede mesec lil tajne žarke na vse koticke njegove sreče. Umem, pevec mehkih ljubezenskih sanj — *tenerorum lusor amorum* — kako ti je pokalo srce, ko si trikrat stopil na prag in si se trikrat vrnil, kako je trpela mehka duša, ko si gledal solze v vsakem kotu, ko ti je ležala v prahu pred Penati soproga, oblita s solzami, brez zalasnic, v žalni obleki, in je bolesti ječala v pretrganih zvokih... „Roma relinquenda est — moram, moram!“ si vzdihal in napol mrtev — odhajal — —

Dà, umel sem tvojo žalost, Ovid, in z drugačno vnemo kot nekoč za šolskimi klopmi sem si narekal tvoj žalostni himnus:

Cum subiit illius tristissimae noctis imago...

Roma relinquenda! Tudi jaz sem moral iz Rima. Nihče me ni proganjal s tiranskim

pismom, velel mi je samo čas, tisti neizprosni gospodar vseh ljudi, ki morajo žrtvovati skoraj vse dni kruhu, sicer jim poteče studenec življenja. Zares se nisem ločil od nobenega mesta s toliko čuvstvi, tako nekako z bolno dušo, kakor od Rima. V nekaterih dneh sem bil postal tu domač. Kot znanca so me pozdravljale razvaline, kot sina me je vabil grob apostolov, kot brata svetišče sv. Cirila, kot velikanski pridigar so mi govorile katakombe. In sedaj sem moral dalje, dalje proti jugu, ker se je bil čas prostosti silno skrčil.

Mrkla polnoč, vsa prepojena s tragično poezijo je kraljevala nad Rimom. Da bi bilo časa, peljal bi se bil še enkrat v taki skrivnostni noči po vseh znanih ulicah, zbudil bi še enkrat vse, kar se je spočelo v duši, narskal se tega tajnega vzduha, ki veje preko Fora, nad Kolizejem in Kapitolom, navdušil se še enkrat pred Petrovim grobom — a več nisem utegnil... Vale, vale, alma Roma — sem ponavljal, kot Ovid, in kmalu me je iz prijetnih sanj zbudil strašno prozaični hrup, ropot in pisk na kolodvoru.

Ljudstva se je trlo, vlak proti Neapolu je bil že skoraj natlačeno poln, potniki so se pehali in rvali za sedeže ob oknih, fakini so kričali in tlačili velikanske kovčke potnikov v kupeje. Priboril sem si nazadnje kotichek v zadnjem vozu, stisnil se v blazine — vlak je zabrlizgal, in odpeljali smo se z nenavadno brzino laških vlakov v črno noč.

Bilo je prvega majnika. Kako živo sem se spominjal dijaških majnikovih izletov, tiste nemirne skrbi, ki vzdrami mladega dečka, da večkrat vstane in hodi po noči gledat na vreme. Slučaj je bil, da sem napravil majnikov izlet v Neapol, a vesel sem bil tega in ponosen. Dremal sem sicer nekoliko, a voz je tako opletal in se stresal, da je bila vožnja celo neprijetna. Žal mi je bilo, da

nisem videl doma velikega Akvinca, da sem v temni noči moral mimo samostana monte Cassino. Vozili smo že po Kampanji, ko se je zdanilo. A na mojo žalost — vreme je bilo deževno. Zgrenjen je bil užitek te divne ravnine, te starodavne zibelke razkošja in življenskih naslad, o kateri trdi Plinij, da hoče ta čarobna ravnina roditi kakor za stavo samo najbujnejše rastline. Divje rože rasto po sili in vonjajo kot paradiz, visoka jagnjeta nosijo bogato obložene trte, matere najslajših vin, gozdiči mirt in oranž temne ravnino, in da je vabljivost in razkošje še večje, pravi Plinij, se grlijo v kosatih logih krasni golobci in grlice, frfotajo pod sočnim listjem, se lové in igrajo kot poredni Amorčki. Dà, zares, še danes je krasna ta ravnina, kakor bi bila neizčrpna v rodovitosti, kot bi mati zemlja dojila tu samo najmilejšo deco. Ni se čuditi Horacu in Virgilu, da so se glasile tako zvonko njih strune pod tem nebom, v objemu tako krasne narave — in seveda pri Mecenatovi mizi

in v Kokcejevi bogato založeni vili, kjer so večerjali slavčke, zelene ostrige iz Lukrinskega jezera in pili falernca.

A takisto se ni čuditi, da je prav Kapua uničila Hanibala, ko mu je gostoljubno odprla vrata po bitki pri Kanah, otvorila vse zatvornice najmehkejšega razkošja in zazibala v naslade njegovo kremenito vojsko, izsesala moč junakom, pred katerimi je drge-

tal Rim. Ni jih zmagal večni sneg, ne lavine v Alpah, niso jih podrle rimske kohorte —: Kri jim je izpila Kapua v razkošnem naročju. Kako usodna je zgodovina ženske! Koliko veleumov in največjih umetnikov je pilo iz oči krepostnokrasnih žensk kakor iz Hipokrene in nam ustvarilo nesmrtnih del, da se jim čudimo, hrepenimo po njih a jih ne do-

sezamo. A obratno je uničila ženska največje može, kot Dalila kodre Samsonu, postrigla peroti duha, zvezala voljo in jih kot izmozgane ženske sužnje vrgla v svetovno povestnico . . .

Kapua je bila že davno za nami, ko sem še vedno pre-mišljal o teh krajih, o vojskah, o poeziji, o galilejskem ribiču, ki je Kapui prinesel luč od izhoda in ji pustil za škofa sprem-ljevacca Priska, kateri je padel na po-velje Neronovo — kot žrtva nove svete ideje ljubezni, padel sicer, a nauk njegov je ostal in ne premine na veke.

Na okna je rosil dež. Pogosteje smo brzeli mimo lepih vil sredi vrtov — na levi se je dvignil visok, umazan steber dima

iz gore, ki je bila zavita v meglo. Bili smo blizu Vezuva — vlak je obstal v Neapolu.

XVI. Razočaran.

O bella Napoli, — o suol beato,
dove sorridere — volle il creato!
(Neap. pesem.)

Taka pesem mora v človeku zbuditi domišljijo, naj je še tako zaspana in okorna.

Gorenjec.

In zares je meni naslikala čudovito sliko Neapola ta dobra prijateljica domišljija, ki človeku vendar včasih za nekaj trenutkov zakrije mrzlo vsakdanjost in kruto realnost ter ga poujčka in poziblje nekoliko nad potlakanimi cestami mest in nad umazanimi kolovozi vsakdanjega življenja . . . Kaj se smejete, vi železni prozaisti, ki vidite življenje samo tam, kjer vidite — cekin? . . .

Žal, da domišljija tudi vara! Da bi bil jaz pevec, gotovo bi s strašno disonanco zadonela moja lira, ko sem hodil prvi dan po Neapolu. Znano je, da so trgovska primorska mesta redno umazana. Toda Neapol je v tem oziru bržkone kralj nad vsemi. Ta predmestja, to je nekaj strašnega! Ker je bilo deževno, so bile ceste še bolj nesnažne, sli-zaste. Nagromadenih je bilo cele kupe smeti, odpadkov in tuintam raztrgane cape — pač kosi oblek raztrganih lazaronečkov, ki človeka napadajo kot izstradani ruski volkovi v najtrši zimi. Kot jastrebi zagledajo tujca od daleč in potem navale nanj posamezno ali pa kar v tolpah. Zastonj jih preziraš, zastonj vržeš med nje nekaj drobiža — še slabejše je — incidit in Scyllam — drugi se pridrvé in ti ponujajo cvetja, igrač, užigalic ali pa molé osmojene odprte roke, se postavljajo pred teboj na glavo, se vrtijo v kolesa, skačejo in kričé, da te bolijo ušesa. In koliko jezikov ti znajo! Prično angleški, poižkušajo francoski, vmes vzklikajo v neapolitanskem narečju, katerega ni moči umeti besedice. Tudi nemščine znajo nekaj besedi. Razumeti nisem hotel nobenega jezika, podil sem jih in rentočil prav po kranjski-gorjanski šegi in nazadnje spoznal, da jim to imponira. Spogledovali so se, migali z rameni, gestikulirali z rokami — sploh mimika več pové v Neapolu kot beseda — in nazadnje kričaje odšli, češ, bogve odkod je tega prineslo, ker ne govori nobenega jezika, kar jih je na svetu . . . Sploh nagovarjajo v Neapolu tujce vedno v angleščini in francoščini.

Umazane ulice, deževno vreme, duh po gnilih stvareh, kričanje, raztrgano ljudstvo, ropot dvokolnih teleg, cinglanje konjskih zvončkov — to mora človeka razočarati.

„Dom in Svet“ 1901, št. 11

Samo še nekaj prizorov z ulice, ki vodi ob Castel del Carmine iz mesta.

Z Cook-ovim vozom smo se vračali nekega dne od izleta v mesto. Bilo je okrog petih popoldne. Na vozu je bil Francoz s soprogo, neki Anglež in jaz. Pogovarjali smo se pač, kakor je bilo mogoče. Največji revež je bil Anglež, ki ni znal razen materinega jezika družega kot do dvajset šteti po laško. Vedno je držal majhno slovnico v rokah in glasno izgovarjal posamezne besede. Francoz in gospa sta govorila dobro laško in za silo nemško. Francoz je bil zelo šegav in dovtipen. Če je le mogel se je ponorčeval s kakim voznikom, oponašal njih hreščeče glasove in se smejal oslovskim voznikom, ki so neusmiljeno bñli napol mrtve živali. Tak voznik-težak nima biča. Na dvokolnici sedi prav za ojniciami in vihti kratko krepelce, katerega prime večkrat z obema rokama in bñje po oslu, da je groza. Potem odloži krepelo in z najprijaznejšim obrazom motrí ljudstvo in kriči neprenehoma svoj hripavi: „A-à à-à!“ No, osli so pa tudi toliko utrjeni, da se za tako porcijo udarcev samo enkrat hitreje prestopijo — potem je zopet stari tempo. Pač popolna resignacija . . .

„Glejte, to so tiste lepe Neapolitanke, kaj ne!“ se mi namuza Francoz in pokaže na desno. Prav na cesti je stal ograbek žensk. Bile so umazane, razcapane, razgaljenih udov, zmüršenih las, starikave in mlade — vse pomešano. Držale so v rokah lončke in čakale — mleka, zakaj od daleč se je že razlegal glas pastirja: „Latte! latte!“, ki je gñal gotovo nad petdeset koz in nekaj krav. Ženske so pristopile k čedi, in pričela se je molža na ulici prav tako, kot na naših planinah — samo da je pri nas ta prizor vsaj idilično-poetičen, v Neapolu je bil pa kar ostuden vsled krika in nesnage. Prav blizu tam, kjer so ženske obkolile čredo, so se sušili na ulici makaroni. Marsikaka koza jih je šla poduhat, a so jo razkuštrani otroci, stražniki makaronov, divje pregnali.

„Še enkrat mi skuhaj makarone!“ je zapretil Francoz soprogi, ki je neprenehoma mahljala s parfumovano rutico — — —

Da je bil prizor pestreji, pride slučajno po tej cesti mrtvaški izprevod. Šest krasnih konj, ki so bili odeti do tal z belimi, a črno obrobjenimi ogrinjali, je peljalo krsto, vso posuto z vencami in cvetjem. Izprevod je spremljalo trinajst kanonikov v plavih omicetah, obrobjenih z belim krznom. Drugih ljudi razen nekaj sorodnikov ni bilo za pogrebom. Poulična svojat se tudi ni zmenila za pogreb. Koze so se nekoliko ognile, in vse je šlo v redu dalje — — —

Ko smo prišli mimo koz in izprevoda, smo srečali omnibus na dveh kolesih, v katerem se je peljalo šestnajst oseb — in spredaj en sam konj. In kako je šlo! Vskok celo pot, ljudje so pa kričali na vozu kot srake na hrastu. — Nekoliko dalje je bila zopet gruča druhal kraj ceste. Kovač umazanec je postavil naklo na trotoar, za omrežje pri oknu je bila privezana mula, in kovali so jo sredi tlaka v najobljudenejši cesti. Kadar je brenila in stresla z nogo, vselej grozoviti haló med otročaji, in kletev kovačeva, ker se mu je zavihal žrebelj...

Prav na nasprotni strani te najmodernejše kovačnice je ležalo na cesti pod nekakim spomenikom do deset dečkov in kvartalo, da se je prah dvigal izpod kvart. Zraven njih je bila družba pobalinov, ki se je tiščala trdo skupaj in se smejala na vse grlo. Kaj neki imajo ti, sem si mislil. A ni bilo treba dolgo čakati, da sem izvedel. Ko pride naš voz vštric mladih kvartopircev, zavihiti nekdo iz tolpe črno stvar, ki je zletela naravnost proti vozu. Gruča se je razpršila na vse vetrove kričeč in vikajoč — in v istem trenutku je padla temna stvar na voz. Ker sem gledal nazaj v vozu, sem dobro videl ‚bombo‘ in ustrašil sem se resno, misleč, da je morda kamen, ter izkušal z roko prestriči nepoznano stvar. Bil sem pa prekasen in ‚bomba‘ je že ležala v naročju elegantne Francozinje, ki je vsa blede planila kvišku in zakričala na smrt. Segel sem brzo po čudni stvari — a ‚bomba‘ se je še hitreje oživila in izginila v kočijo —: bila je živa podgana...

Ustavili smo voz, gospa je jokala od stida in cepetala z nogami; planili smo iz voza,

in Francoz je pomagal napol onemogli ženi na tla. Jezili smo se v vseh jezikih — voznik je krel in kričal nad policijo, okrog voza je bilo gotovo do sto ljudi, male barabce so zlezle v kočijo in hitro privleklo na dan žival, ki je povzročila toliko strahu, in jo sredi ceste pobile in razmikastile...

„Addio, bella Napoli!“ je dejal Francoz. „Resnično — vedere Napoli e poi muori... če bi bil še par dni tu, bi umrl od studa!“

Meni sicer ni bilo tako hudo, imel sem izborna zabavo z neapolske ulice, a med to banditsko druhal se mi je zdelo, ne bi bilo varno iti po noči drugače kot z revolverjem.

XVII. »Dobro si pisal, Tomaž!«

„Kneginja Fedeloto — donna Vincenza — člani kraljevski rodbine aragonske — grobni spomenik kardinala Spinelli — epitaf Galea Pandone.“

Tako mi je razlagal v resno-temni gotski cerkvi sv. Dominika cerkvenec. Zares so nekatera dela krasna, mojstrske skulpture Giovannija da Nola in Dominika d' Auria, nekatere freske in zakristija s 45 baržunastimi rakvami. Toda ogledal sem vse površno. Cerkvenec je s silnim ponosom vedno poudarjal plemenitost in žlahtni stan. To me je jezilo. Ha, plemenitost, krvna plemenitost, ta ‚podedovani greh‘ mi ni še nikdar imponiral in bržkone je dandanes že napočila dōba, ko izgublja ugled tista plemenitost, kateri nedostaje često prave plemenitosti duha in srca. Že sem hotel iz cerkve, ko me opozori moj cicerone še na skromno kapelico, zelo tesno in mračno.

„Soba Tomaža Akvinca!“

Tedaj sem obstal kot okopan. Hitro sem stisnil cerkvencu nekaj drobiža, da sem se iznebil njegove neljube sence, ki bi mi bila tu svinčeni balast. Hotel sem se vglobiti sam v čuvstva, ki so se mi zbužala ob tesni sobi enega največjih mislecev, enega največjih duševnih plemenitosev.

Tomaž, jetnik v stolpu Roccasecca! Lastna brata sta te zatvorila, plemenita kri je udarila zoper plemstvo tvojega duha! Kleli so

te, ker nisi hotel krone in žezla, zaničevali, ker si zavrgel meč in opasal ledje s krepostjo! Požar so hoteli zažgati v tvoji duši, ki bi požrl čednost in zažgal kadila mesu in krvi. Priplazila se je plačana grehota, dehteča po rožah, blesteča v razkošnem snegu v tvojo temnico in te vabila z ognjenimi očmi, da bi objel pobeljeni grob, padel in se vzdramil — na dnu trohnobe... A ti, mož duha, si pregnal ogenj z ognjem — goreči ogorek s kamina je iztiral izkušnjavo, z ogljem si načrtal križ, padel — triumfator — na tla in pel celo noč vsevečni psalm: „Samo v križu zmaga!“ — —

Oblekel si skromno haljo, zapečatil usta z molkom, um odprl na stežaj. Sedel si nem pred katedro Alberta Velikega in nič te ni bolelo, ko so te smešili tovariši, ko si mesece nosil neplemeniti naslov — nemi volè sicilijanski. A ko si bil pozvan, da si moral govoriti, tedaj so vztrepotali pred teboj zasmehovavci, kot črviči bi se bili radi poskrili pred lučjo tvojega uma!...

V Parizu si zasedel stolico magistra, in vreli so tisoči iz vse Evrope k viru neizčrpnega znanja in tvojega jasnega uka. O, veliki Akvinec, kako neskončno se sramujem sebe, jecljajoči analfabet — pred teboj, ki si bil zares monstrum scientiae. Osemnajst foliantov je spisala tvoja roka, debelih in težkih, v katerih svedoči en list jasnejše in globlje znanje, kot cela knjiga modernih zvenceh fraz plitvega duha in temnih pojmov. In fraza je vedno ohola — ta plava visoko, ker jo guglje kot breztežni puh zefirova sapa; kleno zrno se pa drži tal, globoko se klanja polno klasje. In ti si se vedno klanjal, slovesa nisi iskal — bežal si pred njim, bal si se hvale in slave, bal v globoki zavesti, da je človeštva družica — zmotljivost. Zato si vzljubil to skromno celico, v kateri si bival kot mož svetovnega imena, kot prvi učitelj najslavnejšega vseučilišča. Ti nisi nosil na trg svojih del in vlekel na uho, kaj poreče kritikujoči svet. Imel si samo enega sodnika, Tistega, ki visi počrnel še danes na steni tvoje celice. Pred Tega si pokleknil, Tega prosil luči in prosil sodbe. In

pohvalil te je Kritik vseh vekov in ti dal honorar, katerega ne použiješ celo večnost: dal ti je Samega Sebe in glasno je izpregovoril o tvojih delih z lesenega razpela: „Dobro si pisal o meni, Tomaž!“ — — —

Rdeča luč je trepetala pred starim razpelom, koleno se mi je sklonilo vpognjeno od nevidne sile, iz srca je vrela mogočna molitev — — —

XVIII. Na Posilipu.

Kolikrat smo bili vprašani v gimnaziji o Pasji jami pri Neapolu! Zato sem moral iti pogledat ta naravni čudes.

Po obedu šetam po cesti Partenope in ogledujem izpod klobuka izvoščke. Pokali so mi z biči, namigavali, a nisem se zmenil, dokler si nisem izbral najlepšega vozička in krasnega konjiča. Črn žrebec je nemirno kopal z nogo, stresal z majhno glavo, da so pozvanjali kraguljčki na vratu in odletavali pestri trakovi, katerih je kar migljalo v grivi. Znati je bilo dobro, da še ne opravlja dolgo posla žalostne usode svojih tovarišev. Hitro sem bil pri vozu, domenil se za ceno celega popoldneva, in zdrčala sva ob morju proti ‚Villa nazionale‘. Kakor sem bil v predmestjih razočaran, tako sem bil tu zadivljen. V ‚Villi‘ je pravo torišče tujcev-bogatašev, ki v zgodnji pomladi prihajajo v Neapol sladkat si življenje. Zato prav tu ni nič izvirno neapolskega značaja. Najkrasnejše ceste, bele stezice med bujnim južnim zelenjem, mogočne palme, aloe, sohe in kipi, vodometi sredi cvetnih gred, najelegantnejši šetalci — dà, to je snažna, moderna južna krasota na čast milijonarjem, a zaprta in nepristopna raztrganim sinovom te zemlje.

Sredi košatih dreves se dviga svetovnoznani akvarij, ki je baje najlepši in najpopolnejši na svetu. Ker sem že zjutraj videl to svetovno zanimivost, sem šel dalje po cesti Caracciolo. Na koncu ‚Ville‘ je zavil voznik na cesto di Piedigrotta, ki je precej napeta, a je konjiček izborno tekkel in udarjal po tlaku. Že sva bila pred jamo, ki vodi skozi Posilip; bržkone bo to najstarejši predor.

Čudi se mu Seneka in trdi, da ni na svetu daljše ječe in groznejših žrel: „Nihil illo carcere longius, nihil illis facuibus obscurius.“ Prav pred vhodom me opozori voznik na Virgilov grob. Trdi se, da je majhna votlina, dandanes dokaj zapuščena in zarastla, prostor, kamor so pokopali slavnega Virgila in vdolbli napis, ki se še čita, izpod peresa pesnika samega:

Mantua me genuit, Calabri rapuere; tenet nunc Parthenope: cecini pascua, rura, duces.

Skozi predor sem bil hitro, morda je dolg en kilometer. Novodobni predori bi se smejali starcu Seneki, da se je takim duplom čudil. Vozil sem se dobro uro po lepi ravnini med trsjem, murvami, platanami in skrbno obdelanimi vrtovi. Vrh majhnega klanca je že stala tolpa lazarovčkov.

„Ecco il cane, ecco la grotta!“

Takoj so se mi pridružili in me vedli po stezi proti zanimivi jami, v kateri je toli nevarni ogljenčev kislec. Oblegali so me na levo in desno za ‚bakšiš‘, in smelo trdim, da ni toliko vreden pogled te luknje, kolikor te stane, preden dospeš do nje. Gledal sem poizkuse z bakljo, stopil sam v meglo in jo poduhal, a poizkusa s psom nisem dovolil. Smilila se mi je lačna stvarca, ki se bogve kolikrat onesvesti, da služi lire staremu dedcu in grdi ženski, ki imata jamo v zakupu.

Nekoliko pod to jamo se razprostira jezero Agnano, ki je izsušeno. Le mali tolmunčki se še vidijo, in v teh brizgljajo kvišku nad površino vode gorki žvepleni vreli, ki so dobri proroki, da bo Vezuv bljuval, če so močni in kipeči. Že Rimljanom so bili ti svedoki in razne votline okrog jezera, ki so začele bruhati žveplene pare, najzanesljivejši migljaji, da je treba bežati pred togotnim vulkanom.

Voznik je hotel potem v Pozzuoli, a nisem dovolil. Zakaj zamudil bi bil razgled s Posilipa, ki je diven.

Solnce je pripekalo v hrbet, konjiček se je potil, prah se je dvigal na strmi cesti vrh Posilipa. Le korakoma je šlo dalje in bal

sem se, da ne bi solnce zatonilo, preden pridemo do vrha. A še sem dohitel prekrasni razgled.

Solnce je bilo precej nizko, daleč, daleč na zahodu so goreli morski valovi v zlatih žarkih in komaj čakali, da sprejmó vase zlato solnce. Proti jugu je plaval v krasni morski in nebni modrini, kakor mogočna barka, otok Capri. Ves zaliv bajske je igral v lahnih večernih valovih, barčice so plule po njih in se ujčkale, kakor zibka dojenčeva. Ves zaliv je pa obrobljen z vencem bujnega zelenja, v katerem so povezane bele hiše kot svetle margarite. Dà, to je zemski paradiz! O, dobrega ukusa ste bili, davni klasični velmožje in lahkoživci, ki ste zapuščali Rim in hiteli sem na to rajsko obrežje, kjer je dodala narava sama, česar si niste izmislili vi za brezmejno razkošje! Ob tem obrežju so šetali po jaspisovih terasah v senci mirt in lavorov veliki mojstri, prijatelji modric. Virgil je štel tod heksametre svojemu spevu in iskal mesta svojim junakom, Horacova muza je pletla mojstru ôd dan na dan novih lavorik in igrala okrog njegovih las z najrahljim vetrcom in čistim vonjem. Cezar je koval načrte slavne bodočnosti, Cicero je ob morju poizkušal govore, ki so pretresali Forum romanum in burkali kri narodu. A takisto so Lukul in Vero, Kaligula in Avgust pili tu kipeče čaše iz roke Bakhove in Venerine in praznili kupe naslade do zadnje kapljice.

Tempi passati! — —

Ali ste kaj mislili, da vse to mine, da bo zglodal vse časa zob, da bodo vaši razkošni dvori — gomile razvalin, vaše ime pa pisano samo v zgodovini in često s krvavimi črkami? ...

Ali ste se kaj brigali za moža, majhne postave, živih, ognjevitih oči, dolge brade, v preprosti halji, ki je stopil 3. vel. travna l. 59. z ladje Kastorja in Poluksa na to razkošno obrežje? Še pogledali ga niste! Gledali ste dragulje in težke tkanine, katere je prinesla ladja — a za bisere njegovih besed se niste zmenili. In vendar so njegove besede uničile vas in vaše mesto, zagreble sijaj in

blesk, vrgle v prah malike in dvignile —
križ! Da, niste slutili, da ta mož nosi v na-
ročju boj — boj ne samo vam, boj vsem
cezarjem, boj narodom, boj celemu svetu,
boj smrti, boj, ki traja še danes in se bo
bojeval do zadnjega dne. Da, Pavla, a po-
stola narodov, niste poznali — — —

Zazrl sem se v zahajajoče solnce. Porajali
so se novi mogočni spomini —; solnce je
tonilo —; za mano je pela mandolina, po
vonjavem zraku je plavala pesem:

Sul mare lucica
l' astro d' argento ...

(Konec.)

Jesenske rože.

1.

Hlad je legel na poljane,
nočni pozni hlad,
ž njim pa došla je od juga
po slovo — pomlad ...

Rožam glávica poljublja
— morda zadnjokrat —
néma se potem izgublja
mimo velih trat ...

In za njo jesen prihaja
z mračnimi očmi,
v sivi pajčolan odeta
z mrzlimi nočmi ...

2.

Padajte, padajte, tihe rose,
tam na široke poljane:
môrda katera zamôrjenih rož
v mlado življenje nam vstane ...

Padajte, padajte, gorke solzé,
meni na srčne gomile:
môrda katero zamôrjenih nad
bodete v srcu zbudile! —

3.

Vrba žalujka, vpogni nad mano
skoraj, ah skoraj vrh zeleneči,
pa mi o miru, sreči šepéči,
kadar to srce v grob bo dejano.

Skrbno mi straži tiho gomilo,
straži mi nade, v njej pokopane,
da mi ljubezen v srcu ostane,
straži mi skrbno tiho gomilo ...

Straži mi srečo — vničeno ráno!
Mačeha bila mi je v življenju,
naj mi tu cvéte v vednem zelenju,
straži jo zvesto — v grob pokopano!

4.

Vstajenja dih zavél je čez grobove.
Ciprese tanke so se klanjale
in nove zgodbe si oznanjale.

„Naj čakajo življenja ure nove
vsi, ki njih duše so zasánjale,
ki zemske odložili so okôve!“ —

In nova misel mi je vstala v duši,
in nova želja — po življenja sreči,
ki je pod božjim solncem ni doseči ...

Posúši, solza vsaka se, posúši!
Vstajenja dih, ti srca nam ohlajaj
in z novim pomom duše nam napajaj!

Ljudmila.

Oranže in citrone.

Pod italijanskim nebom utrgal *Fr. S. Finžgar*.

(Konec.)

XIX. Na vulkan!

V polusnu sem še dremal. V sencih me je stiskalo, moje oči so bile trnjeve, in le s težavo sem jih odprl, da bi videl, koliko je ura. Z ulice se je čul ropot, pokanje z biči, krik, hitri vojaški korak in godba. Skozi težke gardine je plul jasne dan. Oko me je zaskelelo, ko sem pogledal v ta svetli trak sprelepega napolitanskega jutra. Domislil sem se svojega načrta in energično vstal. Odgrnil sem zavese in odprl vrata na balkon. Čarobno jutro! Morje je rahlo plivkalo, ribiški čolni so se ujčkali po valovih, velik parnik je hripavo naznanjal odhod. Vezuv je bil jasen, in megleni steber se je vzpenjal naravnost kvišku. Zadovoljen sem bil, pogledal na uro in spoznal, da je še prerano za odhod. Zato sem obslonel na balkonu in gledal na morje, ki je ljubko vrelo kot raztopljena dragocena kovina v zlatarjevem kotlu. Izginjale so polagoma ladjice, gledal sem dalje in dalje proti horizontu in pred menoj se je pojavil, kot bi se dvignil iz morja, napolitanski večer. Kako je bil pester, kako poln vtiskov! A ti niso padli na mojo dušo kot rosa na majeve travnike, — zagrnili so srce kot slana rožno gredico. Spominjal sem se mogočne secesijske slike iz narodnega muzeja. Cela stena je pokrita z njo. Na njej ni drugega kot divji oblaki, pod njimi razburkano morje, katerega valovje tvorijo celi kupi barv, in sredi teh valov razbita ladja. Včeraj se mi je zdela slika čudna, danes mi ugaja, najjasneje mi je pred očmi. Da, to divje morje in črno nebo v krasnem okviru — to je sinočni večer, in razbita ladja, to je danes — moja duša...

Palača Umberto! Pod velikanskim steklenim svodom mravljišče ljudi! Orkester beleoblečenih deklic toči po zraku razkošne melodije, vonj rož plove nad glavo, po asfaltnem

tlaku pa šumi svila in dršejo mehki čevlji. To ni Neapol, ne, to je nov svet; ti obrazi se niso razvili v solnčni vročini južnega neba, ti so prišli od drugod, iz cele Evrope semkaj — na trg. Tuji jeziki doné, tuji kroji v obleki, a vsi tako elegantni in fini, vsi polikani in blesteči, vlti na vitka telesa, kot bi upravkar odložil mojster likalnik in jih izročil lastnikom. Sezona, da, sezona! V maju je Neapol paradiž, in vanj se vsujejo srečna bitja, ki nervozno študirajo, kje in kako bi se najugodneje pozapravilo nekaj tistega pridelka, kateri jim teče kot zlata reka v blagajno, za katero pa niso še genili z mezincem. To je tisti srečni mladi svet — fruges consummere natus — kateremu mora služiti vse — za denar, klanjati se mu — za denar, prodajati se mu — za denar, slaviti ga — za denar, hvaliti njega črne napake — za denar, občudovati praznino duha — za denar — za denar — —

Vis-à-vis orkestru so sedeli mladi kavalirji in pili kavo pri kamenitih mizicah. Lahko živci, tako priskutni razboritemu človeku! Njihove oči so motrile šetalce, ves čas so govorili šepetaje, včasih se glasno zasmjeli in se naslonili leno na stole. O vsaki dami so vedeli pikantno dogodbico, o vsakem šetalcu interesanten roman pravega kavalirja. — In obsule so obmizje mladih gospodov urne gospodične živobojnih oblek, odičene s ponarejenim lišpom, okovane s talmi-zlatom ter jim pripenjale dehteče šopke na prsi. Gledale so jih in beračile z očmi, ki so gorele že medlo kot popolnočni kresi. Elegantni gospodje so se šalili z njimi, a njih dovtipi niso bili elegantni — —

Spoznal sem te obraze; srečaval sem jih čez dan v smetnih predmestjih; a njih telesa so bila zavita v cunje, njih lišp je bil umazanost, njih talmi-zlato — podpluta lica — — —

Množice so šumele, bile so čedalje glasneje, gneča večja, dovtipi predrznejši, deklice v belih oblekah so igrale nervozne valčke —

Odšel sem na ulico. Povsod jasna luč, blesteče toalete, povsod razkošen smeh in skrivnostno šepetanje — — —

Za deset frankov se mi odpró vrata v sijajno dvorano. Nisem hotel na sedež. Obstal sem za vratmi, da vidim narodno igro. Pred menoj se je svetilo mnogo plešastih glav, katerim niso bila vzrok leta in naporu. Zavesa se dvigne. Na odru se pojavi pravi bakanal. Zdelo se mi je, da igrajo demoni svoje orgije, in da so vstali iz grobov podsuti Pompejanci, katerih gnezdo je spalil ogenj, kot nekoč svetopisemsko Sodom. A te plešaste glave so bile kot lobanje umirajočih, ki klepečejo z zobmi in stegajo tresoče roke po zadnjem požirku naslade — — Bežal sem po ulicah, bal sem se lastne sence, ki je bežala pred menoj in za menoj kot Erinija — — —

Danes pa je snočni večer dekadénčno morje iz muzeja, in moja duša razbita ladja... Zato hrepenim kvišku, proč iz tega vzduha, na vulkan, na goro, da se napase moj vid ob lepi, božji prirodi, katero pokvarja tu doli njen lastni kralj — človek.

XX. Skozi raj pred ‚pekel‘.

Naša s tremi konji zavprežena ekvipaža je drdrala skozi mesteci Portici in Resina. Konjski zvončki so tako melodično cingljali, kot bi ne zveneli vsled tresenja konjske opreme, ampak kot bi jih zibala jutranja sapa, ki je rahlo vela z mirnega morja. Pri Resini smo zapustili hrupno cesto in krenili v zložnem klancu navkreber. Če je kje v prirodi doma poezija, išči jo tukaj. Ob levi in desni bujno zelenje; akantovi listi rahlo trepetajo, da si otresejo drobni prašek, ki lega na njih zelenje; oranže zró čez ozidje zvedavo na tujca, ki še nikdar ni videl teh žoltih pogledov izmed temnozelenega listja; mirta in palma dičita arkade vil; cvetoče citrone in grmi rož točijo po zraku mamljivo vonjavo, ki objema in boža v hladnem morskem vetrcu človeške živce ter ziblje

srce v sladki melanholiji... Če si otel iz valov življenja le še trohico mladih prozornih sanj — tu moraš zasanjati vnovič! Oko gleda in uživa, misli se topijo, duh se polagoma trže od telesa, da izginja pred teboj istina, in tvoje srce polje v blaženstvu raja. Morda te vzdrami mandolina, ki zveni v roki siromašnega godca in spremlja voz celo pot; morda ti pa šele popestri tvoje sanje, da pozabiš na milodar, katerega 'bi imel izročiti pevcu-prosjaku. Ako te pa ne vzdrami mandolina in otožna narodna popevčica, vzdrami te zelena veja, na kateri se ti nudijo vabljive oranže. Zagorelo dekletce ti jo vrže v naročaj in potem drobi za vozom ter nareka terjatev. Kdo bi vrgel ta sad z voza, kdo bi si ne privoščil veselja in ne trgal z lastno roko z veje zlatih jabolk, ki so tako vabljiva in zapeljiva!

Konji so čedalje bolj počasi stopali, lepe vile so izginjale, pojavila se je tuintam le še borna kmetiška bajtica, ki je tičala sredi trsja, kot sključena starica v žitu. Izpred teh hiš so prihajali k vozu ljudje in nam nudili v buteljkah pridelek z Vezuvovega pobočja, svetovnoznano vino ‚lacrima Christi‘, katero opeva Chiabrena, da je kapljica, „che sovra gli altri il cuor fa lieto . . .“ In pesnik ni lagal, prepričal sem se sam. Na več krajih smo dali zaustaviti voz, segli po buteljkah, prigrizovali angleške piškote, in naše srce je bilo tako veselo in razigrano! Pa je tudi potreba, da se vzradosti! Zakaj vonjavi paradiz je bil za nami, oko ni videlo več zelenjav, po cesti je ležal pepelnasto-umazan prah, na levi in desni pa veletoki temnorjave in počrnele lave. Ta strjena reka, skozi katero je izpeljana pot na Vezuv, vpliva na človeka z neko uničujočo silo, da se ti ne ljubi govoriti in ti je krog srca tesno ter neugodno. Pozna se v nagromadenih grobljah natančno valovanje goreče šnovi, katero je izbruhnil Vezuv l. 1872. Jasno se vidi, kako je ta elementarna sila hitela navzdol, vzdignila in vzburkala se v visoke kope, kjer je zadela na zapreke, in v boju z zaprekami se je često ohladila njena kipeča jeza in valovi so obstali, kot bi okamenelo

viharno morje. Divje so naše skalnate gore z žlebovi, obronki in skalami; a vendar človeka navdušijo in razveselje. Pusta in črna pobočja Vezuva, polita in zavita z umazano lavo, pa človeku vdahnejo nekakšen strah in grozo. Nad seboj zreš veliki dimnik, iz katerega se dvigajo neprenehoma kope gostega dima. Zgodovina Herkulana in Pompejev se ti vrine v spomin in nehoté se zavedaš, da si v nevarnosti, da se lahko razljubi staremu, potuhnjenemu razgrajaču Vezuvu, da bruhne iz sebe neskončno množico ognja ter te sežge kot atom rude v plavžu...

Bilo je že blizu poldne, ko smo šli mimo meteorološkega observatorija ter po mnogih ovinkih prispeli do vzpenjače. Stopili smo z voza na terasi pred hotelom. Mnogo konj in voz se je že parilo na vročem solncu. Natararji so nas pa vljudno vabili na predjužnik. Nekateri so se poizgubili v hotelu, a mene je vleklo na vrh. Nekoliko bojazljivo sem gledal skoraj navpično izpeljano železnico, katera bi me imela dvigniti proti vrhu. V vozu je prostora za deset oseb. Vagoni tekó na dveh kolesih po eni sami tirnici — nekaj bicikelj. Še eno mesto je bilo prazno. Vstopim. Dvigali smo se zelo hitro kvišku, a vtisk je čisto drugačen kot pri malih vzpenjačah. Razgled je omamljiv, a pogled v to navpično strmino zbuja zono po udih. Sicer je trdil sprevednik, da so varnostne priprave take, da se ni izdaleka bati nevarnosti, če bi se pretrgala železna vrvi, ki vleče voz. Ali verjeti je bilo težko. Če bi se vrvi pretrgala, potem bi bil samo en strašen skok v globočino, in tam bi ne bilo ne voza ne potnikov, ampak neka zmečkana in strta materija. Več poguma daje zavest, da se to še ni nikdar dogodilo, ker oblastva najstrožje pazijo, da so vrvi skrbno preizkušene in varne.

Izstopil sem torej na vrhu in od postaje je čisto blizu do žrela. Brez vodnika ne smeš na pot. Vsaj enega moraš vzeti, dasi bi jih rado šlo s teboj po pet. Pripravljene imajo tudi nosilnice, v katere seda nežni spol; zakaj pot po gorkem pepelu in prahu, katerega gaziš nad členke, ni prijetna za nožice, ki hodijo le po asfaltu in parketu.

Izbral sem si torej vodnika. Mož je bil na čudovite načine postrežljiv in pazljiv. Tako ne pazi mati na dete. Prav presedalo mi je vedno opominjevanje in lovljenje za moj rokav. Zato sem mu velel, naj me pusti, češ, da sem drugačne strmine preplezal brez vodnikov ter mu omenjal gôr z večnim snegom. Poslej je hodil samo za menoj, a klepetal je neprenehoma. Šli smo mimo več votlinic, iz katerih je puhtela smrdljiva, vroča sopara. Vteknil sem vanjo roko, a nečuvveno hitro sem jo umeknil, ker je bila grozovita vročina.

„Favorisca un uovo, signore?“

Vodnik je potegnil iz žepa jajce in ga smuknil v jamo. Za par minut ga je ročno vzela iz nje, in — bilo je trdo kuhano. Použil sem ga s posebnim zanimanjem — saj je bila edina jed — kuhana s podzemeljskim ognjem.

Ko smo šli dalje, se je že čulo grozno bobnenje, kot bi donela na uho daljna kano-nada. Noge so čutile tresenje gore; taisti občutki so se porodili v meni, kot v usodni noči ljubljanskega potresa, in niti ‚lacrima Christi‘ mi ne bi bila umirila srca, da ne bi nervozno plalo. Čim bližje smo bili žrelu, tem večji grom, večji potres in gorji duh po žveplu! Vsem izletnikom je bilo brati z lic, da to ni ugodna zabava. Vsi smo molčali, le vodniki so bili glasni in kričavi.

Prišli smo že na vrh, prebredli pepel po majhni dolinici, — in stal sem na robu žrela. — Premer odprtine je približno en kilometer. Odprtina se pa znižuje stožkasto dokaj globoko ter se konča z nasuto grobljo prav pri dnu ob ‚kaminu‘. Oprl sem se na palico in gledal v globino. Potresa in grozovitega bobnenja sem se že nekoliko privadil; čakal sem izbruha. Iz žrela se je leno valil umazan dim, ki je pa kmalu začel buhati mogočneje in v hitrejših sunkih; premenil je barvo in postal čisto bel. Tedaj zakriči vodnik:

„Attenzione! Adesso, adesso!“

Komaj je izrekel, kar se vzpne med belim dimom s strahovitim truščem in hruščem proti nebu naval gorečih kamenov in skal, ki se z demonično silo zaletavajo druga ob

drugo, da prše grozne iskre po dimu, da prasketa, škrtja, strelja, poka, bobni in grmi, kot bi se bil odprl pekel in izbruhnil vse satane naenkrat na svet . . . Mislim, da ga ni človeka, ki bi stal mrzlo in mirno ob tem žrelu, ko vidi prvič ta izbruh! Človek čuti popolno ničevost svojo ob strašanski sili teh razdivjanih elementov, in njegova duša mora nehoté skrušena žrtvovati na oltar Tistega, ki tudi te sile lahko obrzda in uniči.

Počakal sem še dveh izbruhov, potem sem legel na rob in odtrgal kosec gorke lave, da jo nesem s seboj za spomin, kdaj sem stal pred ‚peklom‘.

* * *

Oko se je potopilo v modrino morja. Neapol je ležal pred menoj kot prazničen amfiteater, ozaljšan z zelenjem in pokrit s preprogami. Utve so se vozile po morju, in na bela jadra se je naslanjala moja duša. Sanjal sem dolgo nad prekrasnim koščkom zemlje in moje srce je bilo otožno. Prišel sem do cilja svojega potovanja, in z Vezuva sem jemal slovo od sinjega azura italijan-

skega neba, od šepetajočih valčkov neapolskega zaliva, od bede in razkošja, od davne preteklosti in jasne sedanjosti . . . Moja duša je za trenutek še preletela celo Italijo, pomudila se pri kipih herojev, pri obrazkih božic pod jasnimi oboki, pri zvokih orkestrov, pokleknila še enkrat na grob prvega krmarja večne cerkve — potem pa razpela jadra in zahrepenela nazaj, nazaj v planinski raj! . . .

A vsi ti heroji in boginje, satiri in amorčki, ves šum in hrup se ni hotel posloviti od nje. Smehljaje je ta prekrasni svet razpel peroti in spremljal mojo dušo do doma in doma je ni hotel ostaviti za vedno. Z menoj so spomini moji, in z njimi se tako rad pogovarjam, ker so tako iskreni, tako odkritosrčni. Prikovati sem jih hotel na papir, a je ostala komaj njih senca, in sami se mi smehljajo in me obiskujejo še vedno in vedno — slobodni, krasoviti in čarni v tihih urah blažene samote, v nočeh mirnega počitka — — —

In jaz vas ljubim, vi moji spomini, ljubim vas in uživam s slastjo, katere ni pri pogrnjeni mizi, s poletom in poezijo, ki biva le v idealnih sanjah, a se nikdar ne dotakne mrzlih in brezčutnih src . . .

Kam speješ?

Tih večer otožno pada
v mirno vas,
tja čez polje širno plava
pesmi glas.

Skozi meglo tuintamkaj
luč vzplamti,
in v večer ledeni, mrtvi
sneg prši . . .

Kam li speješ, duša moja,
v ta večer?
Saj v poljani beli sreče
ni nikjer!

Tamkaj krije prt sneženi
cvetje nad —
ah, kedaj li vzklije bujna
spet pomlad! . . .

Kam v večer mi speješ mrtvi,
duša ti,
ko tam zvunaj v polje širno
sneg prši? . . .

Cvetko Slavin.